



Stockholms
stad

Riktlinjer för familjehemsvård för barn och unga

stockholm.se

Innehåll

Inledning	3
Lagar, föreskrifter och riktlinjer	3
Jourhem	6
Allmänt om familjehemsvård	6
Vård i familjehem	7
Placering enligt LSS	8
Det tredelade föräldraskapet	9
Val av familjehem	10
Medgivande till privatplacering	13
Ensamkommande barn och unga utan vårdnadshavare i Sverige	14
Utredning av familjehem	14
Utredning av nya familjehem	14
Bedömning och underlag	16
Att vara familjehem	19
Barnet i familjehemmet	21
Rättigheter i familjehemmet Barnets rätt att komma till tals	21
Behov till följd av funktionsnedsättning	29
Socialnämndens skyldighet att noga följa vården	30
Samtal och oanmälda besök	30
Uppföljning av barnets behov enligt BBIC	32
Upphörande av vård	41
Barnets och familjehemmets ekonomi	49
Övriga frågor	52

Inledning

För att kunna tillgodogöra sig Stockholms stads riktlinjer för familjehemsvård förutsätts att läsaren har tagit del av Stockholms stads riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn och unga ärenden.

Verksamheter som berör barn och unga ska vila på de grundläggande bestämmelserna i gällande lagstiftning och i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Socialtjänstlagen (2001:453) utgör grunden för socialtjänstens arbete men många andra lagar, förordningar och föreskrifter styr också arbetet.

Lagar, föreskrifter och riktlinjer

Lagstiftning inom familjehemsvården

Socialtjänstlag (2001:453), SoL
 Socialtjänstförordning (2001:937), SoF
 Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), OSL
 Föräldrabalk (1949:381), FB
 Förvaltningslag (2017:900), FL
 Kommunallag (2017:725), KL
 Folkbokföringslag (1991:481)
 Förordning (1996:1036) om underhållsstöd
 Skollag (2010:800), SkoL
 Skolförordning (2011:185)
 Hälso- och sjukvårdslag (2017:30), HSL
 Socialförsäkringsbalk (2010:110), SFB
 Lag (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag
 Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn
 Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
 Lag (1998:1593) om trossamfund
 Lag (2016:1013) om personnamn
 Passförordning (1979:664)

Socialstyrelsens och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd

Socialstyrelsens och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter är tvingande och inom Stockholms stad ska även dessa myndigheters allmänna råd följas. Följande

föreskrifter och allmänna råd berör handläggning av ärenden inom familjehemsvården.

HSLF-FS 2017:47	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.
SOSFS 2003:15	Socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem
SOSFS 2011:14	Ändring i föreskrifterna(SOSFS 2003:15) om socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem
SOSFS 2012:11	Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende
HSLF-FS 2019:25	Socialstyrelsens föreskrifter om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende
SOSFS 2013:24	Ändring i föreskrifterna (SOSFS 2003:15) om socialnämnden skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem
HSLF-FS 2019:19	Socialstyrelsens föreskrifter om hälsoundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet

Socialstyrelsens handböcker och metodstöd

Handböckerna ska användas för ytterligare vägledning vid handläggningen.

- Om barnet behöver en ny vårdnadshavare (2006)
- Program för trygg och säker vård i familjehem och hem för vård eller boende (2012)
- Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten (2020)
- Placerade barns skolgång och hälsa – vägledning (2013)
- Ett hem att växa i – familjehemmets bok, grundutbildning för jour- och familjehem (2013)
- Förstärkt familjehemsvård – Ansvar och roller när socialnämnden anlitar privata konsulentverksamheter (2017)
- Manual till Familjehemsvinjetter – En standardiserad bedömningsmetod för utredning av familjehem (2020)
- Barn i familjehem – Umgänge med föräldrar och andra närstående – kunskapsstöd (2020)

Riktlinjer inom Stockholms stad

Inom Stockholms stad finns även några andra riktlinjer som har särskild relevans även för handläggning av socialtjänstens familjehemsvårdsärenden.

- Föräldrars ersättningskyldighet för placerade barn
- Tillämpningsföreskrifter för administrativa rutiner när familjehem blir särskilt förordnade vårdnadshavare
- Riktlinjer för ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna
- Riktlinjer för handläggning av ärenden gällande ensamkommande barn och ungdomar
- Riktlinjer för samverkan mellan skolan och socialtjänsten

Samtliga riktlinjer finns publicerade på Stockholms stads intranät och på Plattform socialtjänst.

Jourhem

Med jourhem avses ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran på uppdrag av socialnämnden. Ett enskilt hem, som efter beslut av socialnämnden, vid enstaka eller upprepade tillfällen tar hand om ett och samma barn är inte att anse som jourhem. (Socialstyrelsens handbok.- Placerade barn och unga, sid. 69). I stadens egna upphandlade jourhemsverksamheter ska utredning och godkännande av jourhem utföras av Resursteamens barn och ungdom vid socialförvaltningen. Alla utredningar tas upp för godkännande i socialnämnden. Om stadsdelarna har egna jourhem ligger ansvaret på den stadsdelsnämnden att se till att dessa blir utredda och godkända som jourhem (6 kap. 6 § tredje stycket SoL).

Ersättning tillfälliga placeringar – jourhem

När ett barn tillfälligt placeras hos ett släkting- eller nätverkshem eller nära anhörig/vän till familjen ges endast omkostnadsersättning enligt vanlig familjehemstaxa. För kontrakterade jourhem, som har beredskap att ständigt ta emot barn för tillfälliga placeringar, gäller av Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, rekommenderad jourhemstaxa.

Allmänt om familjehemsvård

I dessa riktlinjer används titeln ”familjehemsvårdsinspektör” och med denna avses den socialsekreterare som ansvarar för att utreda blivande familjehem samt för att handleda, stödja och utöva tillsyn över familjehem. I 6 kap. 7 c § SoL finns en bestämmelse om en särskild socialsekreterare för barn och unga. I dessa riktlinjer används titeln ”barnets socialsekreterare” och avser den socialsekreterare som har till uppgift att följa upp vården utifrån barnets perspektiv. Barnets socialsekreterare ska ha en självständig ställning i förhållande till familjehemmet och inte handlägga frågor som rör villkoren för uppdraget som familjehem.

Det är socialnämndens ansvar att se till att en sådan socialsekreterare utses. Namnet på den särskilda socialsekreteraren ska registreras i barnets akt.

Vård i familjehem

Läs mer i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*, kapitlet ”Socialnämndens ansvar att noga följa vården”

För de barn eller unga som behöver vård utom hemmet är kommunen skyldig att erbjuda vård antingen i hem för vård eller boende (HVB), i stödboende för barn och unga i åldern 16-20 år eller i familjehem (6 kap. 1§ SoL). För unga med allvarliga psykosociala problem, till exempel missbruk och kriminalitet, finns också Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem med platser för akutplacering, utredningsplacering och behandlingsplacering.

Familjehemsvård är idag den vanligaste vårdformen för barn och unga, men den kan inte ersätta institutionsvård för barn och unga som behöver särskilt hög omhändertagandegrad och professionellt inriktad vård och behandling. Vid val av vårdform ska i varje enskilt fall prövas vilken vård som är lämpligast.

I Stockholms stad har Resursteamerna barn och ungdom vid socialförvaltningen ett ansvar för att rekrytera och utbilda familjehem och jourhem. Varje stadsdelsnämnd ansvarar för att barn som behöver familjehem får komma till ett familjehem som motsvarar barnets behov.

Läs mer i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Definition av familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Med familjehem avses också ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot vuxna för vård och omvårdnad (3 kap. 2 § SoF). Begreppet ”stadigvarande vård och fostran” är centralt för vilka regler som gäller, men det finns ingen bestämd tidsgräns för vad som ska betraktas som ”stadigvarande”. Sedan reglerna om jourhem infördes finns visst stöd för att den bortre tidsgränsen för tillfällig placering skulle vara sex månader, jämför 6 kap. 6 § 4 st. SoL.

Legalta förutsättningar

Barn kan vistas i familjehem med stöd av beslut om vård enligt SoL, LSS eller LVU. Barn kan också vistas i ett annat enskilt hem genom ett medgivande om privatplacering enligt SoL (6 kap. 6 § SoL). När socialnämnden beslutar om vård medger den samtidigt att barnet får tas emot i familjehemmet, som förutsätts vara noggrant utrett och godkänt för det enskilda barnet.

Oavsett vilken den lagliga grunden är för placeringen ska förhållandena i familjehemmet och förutsättningarna för vård där vara utredda och socialtjänsten ska ha lämnat ett medgivande till att barnet får tas emot i hemmet.

Huvudregeln är att ärendet ska handläggas av den kommun där barnet är bosatt, se 2 a kap. SoL. När det gäller vilken stadsdelsnämnd som ska handlägga ärendet, se riktlinjerna avseende ärendansvar mellan stadsdelsnämnderna.

Placering enligt LSS

Barn och unga med funktionsnedsättning som tillhör LSS personkrets kan beviljas olika insatser enligt 9 § LSS om det föreligger ett behov som inte är tillgodosett på annat sätt. Boende i familjehem kan vara en sådan insats. Insatser enligt LSS ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser för honom eller henne, 8 § LSS. I vårdnadshavarebegreppet enligt föräldrabalken ligger dock att en begäran av en person under 18 år att flytta till familjehem inte kan bifallas mot vårdnadshavarens vilja.

I Stockholms stad gäller för familjehemsutredning, vårdplanering, stöd och utbildning, möjligheter till umgänge samt uppföljning med mera ska utformas på samma sätt oavsett vilket lagrum som ligger till grund för familjehemsvården. Även insatser enligt LSS ska följas upp regelbundet genom besök och kontakter. Hur insatsen utvecklas i relation till de uppställda målen rapporteras skriftligen till stadsdelsnämnden en gång per år.

Även barn som omfattas av LSS kan leva under sådana omständigheter eller uppvisa ett beteende som innebär att barnet behöver placeras för vård utanför det egna hemmet med stöd av SoL eller LVU. Barnets rätt till insatser enligt annan lag än LSS framgår av 4 § LSS.

Det tredelade föräldraskapet

Det tredelade föräldraskapet bör prägla placering av barn i familjehemsvård. Socialtjänsten, familjehemmet och föräldrarna bildar det tredelade föräldraskapet. Socialtjänsten har det övergripande ansvaret och har som en viktig uppgift att få till stånd en bra samverkan som gynnar barnet. Grundprinciperna i Barns behov i centrum (BBIC)¹ ska prägla arbetet med att följa upp vården och utredningen ska utgöra underlaget för uppföljning och planering. En av BBIC:s grundprinciper är att alla barn ska ha likvärdiga möjligheter. Familjehemsplacerade barn kan behöva förstärkningar på olika områden för att de ska uppnå likvärdiga möjligheter. Därför behöver en vårdplan för stadigvarande vård i familjehem innehålla övergripande mål förutom de som finns specifikt beskrivna i utredningen. Barnet växer och behoven kommer att förändras över tid varför vårdplanen behöver revideras över tid.

Stöd till vårdnadshavare

Socialtjänsten ska enligt 6 kap. 7 § SoL lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Stödet som ges är frivilligt och sker med SoL. Som ett komplement till stadsdelsförvaltningarnas stöd till föräldrar vars barn är placerade, finns den stadsövergripande verksamheten Stella, som ger stöd till föräldrar med barn i åldern 0 – 18 år placerade i familjehem, jourhem, på HVB eller på ett särskilt ungdomshem inom SiS. Besöken på stödverksamheten Stella är kostnadsfria och inga journaler förs. Verksamheten bygger på frivilligt deltagande och är inte biståndsbedömd. Socialtjänsten ska aktivt informera vårdnadshavare och föräldrar om stödverksamheten Stella.

Ibland kan det vara svårt att få till en stödkontakt med vårdnadshavarna, då dessa kanske inte själva efterfrågar kontakt med socialtjänsten. Om vårdnadshavarens föräldraförmåga inte inom en rimlig tidsperiod förbättras utifrån vårdplanen måste socialtjänsten prioritera stabiliteten för barnet i familjehemmet. Föräldrars rätt och skyldighet att sörja för sitt barns välbefinnande får inte åsidosättas men ska heller inte tillåtas gå före barnets rätt till en trygg och stabil uppväxt.

Barn som placeras i familjehem blir ibland kvar i vården under lång tid. Det är inte ovanligt att barn lever i ovisshet om var de hör hemma och om och hur länge de får bo kvar i ett familjehem. Detta

¹ BBIC beskriver ett arbetssätt som är anpassat efter socialtjänstens regelverk. Det är framtaget för socialtjänstens myndighetsutövning, se Socialstyrelsens hemsida för mer information.

gäller barn som är placerade enligt såväl SoL som LVU. Ett arbete för att säkerställa den långsiktiga tryggheten för barnet måste alltid bedrivas. Vårdnadshavaren ska involveras i detta arbete och ta ställning till hur och om hen vill och kan vara förälder på avstånd. Ett alternativ för att säkerställa tryggheten för barnet kan vara vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna enligt 6 kap. 8 § FB eller att vårdnaden flyttas över till en annan särskild förordnad vårdnadshavare enligt 6 kap. 7 § FB, ett annat kan vara nationell adoption.

Bestämmelserna om vårdnad finns i 6 kap. FB. Där framgår att socialnämnden har talerätt gällande vårdnadsöverflyttning som kan göras vid brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling (6 kap. 7 § FB) och vid långvarig vård i familjehem där barnet har rotat sig (6 kap. 8 § FB). Vidare kan socialnämnden anmäla ändring i vårdnaden på grund av att en eller båda föräldrarna avlider (6 kap. 9 § FB). Bestämmelserna i LVU säkerställer visserligen barnets rätt till vård men garanterar inte stabilitet över tid då vården ska övervägas eller omprövas var sjätte månad. Anknytningen mellan barnet och familjehemmet kan försvåras av återkommande överväganden och omprövningar. Socialnämnden är skyldig att i vissa fall särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden antingen till familjehemmet eller till en annan särskilt förordnad vårdnadshavare.

En adoption kan aldrig genomföras utan vårdnadshavarens samtycke. Har en adoption väl genomförts kan den inte tas tillbaka. Eftersom adoption har så långtgående och definitiva konsekvenser för barnet, dess vårdnadshavare/föräldrar och släkting- eller nätverkshem måste förfarandet noga diskuteras och förankras med ansvarig chef.

Läs mer i *Stockholms stads riktlinjer för familjerätt*.

Val av familjehem

När en utredning har kommit fram till att det är vård utanför det egna hemmet som ska föreslås och det är socialtjänsten som ansvarar för insatsen är den skyldig att ta ansvar för att säkerställa barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vården ska så långt möjligt utformas i samförstånd med barnet, vårdnadshavaren och familjehemsföräldrarna och främja barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med

hemmiljön. Det kan vara en komplicerad process att komma fram till ett vårdalternativ som alla inblandade är överens om. Synpunkter från alla involverade måste dokumenteras. För de fall det inte går att nå ett gemensamt samtycke måste orsakerna till detta framgå av dokumentationen. Intervjuer med vuxna personer som varit placerade i familjehem som barn, visar att en viktig aspekt var att barnet förstod varför hen placerades, även om hen inte alltid höll med om orsaken. När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information (11 kap. 10 § SoL) och möjlighet att vara delaktig. Genom att se till att barnet får all relevant information på ett konkret och sakligt sätt underlättar socialtjänsten för barnen att skapa begriplighet och mening i sitt liv.

Forskningen visar också att det är gynnsamt för barnet om föräldrarna kan godkänna valet av familjehem. När ett barn placeras ska det i första hand övervägas om barnet kan placeras hos någon anhörig eller närstående. Vad som är bäst för barnet ska alltid beaktas (6 kap. 5 § SoL). Att bestämma vad som är det bästa för barnet är inte enkelt, men det är barnets bästa som ska avgöra och inte vad som passar de vuxna bäst.

I tjänsteutlåtande till stadsdelsnämnden redovisas resultatet av det ställningstagande som gjorts om placering i släkting- eller nätverkshem och om motiven till valt hem. Barnets synpunkter ska tydligt redovisas.

Läs mer i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Närhetsprincipen

Vid val av familjehem ska stadsdelsförvaltningarna följa närhetsprincipen. Placering bör ske inom en radie av tio mil runt Stockholms stad om inte särskilda skäl finns till att barnet ska bo längre bort från hemorten.

Läs mer om principerna för kontinuitet, flexibilitet och närhet i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Rekryterade hem och släkting- eller nätverkshem

Familjehem kan vara ett av socialtjänsten rekryterat hem där familjehemsföräldrarna inte har någon tidigare relation till barnet eller ett hem i barnets nätverk ett så kallat nätverkshem.

Rekryterade hem tillhandahålls genom att staden själva söker genom det professionella nätverket, genom kontakter med redan anlidade familjer, genom annonsering eller på annat sätt. Familjehemskonsulterna vid socialförvaltningens Resursteam barn och ungdom ansvarar för rekrytering för hela staden och tillhandahåller familjehem som genomgått förberedande utbildning och/eller har erfarenhet av tidigare uppdrag.

I vissa fall kan rekrytering behöva ske med hjälp av företag som erbjuder s.k. konsulentstött familjehemsvård (se nedan). Med släkting- eller nätverkshem - eller närstående hem avses en familj som barnet har en relation till. Observera att släktbegreppet har olika innebörd i olika kulturer och kan vara mycket vidare än i traditionell svensk mening. Även ansvaret för ett barn som föds inom släkten kan vara större och det kan i en annan kontext än den svenska innebära stora förpliktelser. I enlighet med barnkonventionen har barn rätt till sin identitet och sina släkterelationer, till sin kultur, religion och sitt språk. Det är därför mycket viktigt att inom ramen för en utredning utforska vad släkten har för betydelse och vilken roll den kan ha när barnets vårdnadshavare inte finns eller räcker till för att ta hand om barnet.

Konsulentstött familjehemsvård

Enskilda eller sammanslutningar får inte bedriva verksamhet som syftar till att förmedla underåriga till familjehem, eftersom det är ett myndighetsansvar som socialtjänsten ansvarar för. Däremot kan socialtjänsten vända sig till en privat anordnare (företag, stiftelse etc.) för att rekrytera ett familjehem åt ett visst barn. Ofta har anordnaren knutit till sig ett antal familjehem, för vars utbildning, handledning och stöd anordnaren svarar. Det finns inget som hindrar att socialtjänsten köper sådana tjänster av ett företag, men själva uppdraget att vara familjehem är knutet till en viss person/familj och kan inte överlåtas på anordnaren. I enlighet med 7 kap. 1 § SoL krävs tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) för att bedriva verksamhet som har till uppgift att till socialtjänsten föreslå familjehem och jourhem till barn samt lämna stöd och handledning till sådana hem.

Socialnämndens uppgifter om familjehemmet förvaras i en personakt/familjehemsakt hos den placerande nämnden och omfattas av socialtjänstens sekretessregler.

Med företaget görs avrop på ramavtal (eller ett individuellt avtal om ramavtal inte finns med vårdgivaren) om dess åtagande vad gäller handledning, utbildning etc. till familjehemmet samt om

kostnaderna för företagets tjänster. Den ekonomiska ersättningen till familjehemmet kan utbetalas antingen direkt till familjehemmet eller via företaget.

Se Socialstyrelsens publikation *Förstärkt familjehemsvård – Ansvar och roller när socialnämnden anlitar privata konsulentverksamheter* (2017) och handbok *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Sekretess

Familjehem omfattas av socialtjänstsekretessen såtillvida att uppgifter om deras egna personliga förhållanden inte kan lämnas ut utan deras medgivande eller menprövning. Familjehemsföräldrarna själva är däremot inte bundna av OSL:s bestämmelser och inte heller av någon annan lagreglerad tystnadsplikt. De kan därför, som alla andra föräldrar, lämna de uppgifter om barnet som behövs vid kontakter med exempelvis skola och barnomsorg. När familjehemmet får sitt uppdrag ska nämnden erinra det om att handskas försiktigt med uppgifterna om barnet och dess anhöriga. Socialnämnden får lämna familjehemmet den information som behövs för att vården ska kunna genomföras (10 kap. 2 § OSL).

Medgivande till privatplacering

Stadigvarande vård och fostran i ett annat enskilt hem än barnets eget kräver antingen medgivande från socialnämnd eller beslut om vård. Vårdnadshavaren kan själv placera sitt barn för stadigvarande vård i ett hem som inte är barnets eget. När socialnämnden får en ansökan om att godkänna ett sådant hem är nämnden skyldig att utreda förhållandena i hemmet och om hemmet inte är olämpligt lämna ett medgivande enligt 6 kap. 6 § SoL. Visar det sig att barnet har ett vårdbehov ska en utredning av barnet enligt 11 kap. 1 § SoL inledas. Om barnet har ett vårdbehov som inte kan tillgodoses i vårdnadshavarens hem kan barnet familjehemsplaceras men aldrig privatplaceras. En privatplacering är en överenskommelse mellan barnets vårdnadshavare och hemmet där det är vårdnadshavaren som står för barnets försörjning och eventuell ersättning till hemmet. Vårdnadshavarna förutsätts behålla sin aktiva fostrarroll för barnet. I dessa fall finns det inga lagliga krav på vård- eller genomförandeplan, eftersom det inte ska föreligga något vårdbehov hos barnet. Beslut i fråga om medgivande kan överklagas enligt 16 kap. 3 § SoL.

Den nämnd som lämnat medgivandet ska sedan följa placeringen av barnet (se 6 kap. 7 § SoL och 6 kap. 9 § 2 st SoL) och minst en gång var sjätte månad överväga om placeringen fortfarande är lämplig (6 kap. 8 § SoL). Vid övervägandet av privatplaceringen innebär övervägandet en prövning av om hemmet alltjämt är bra för barnet.

Dokumentation vid privatplacering görs på samma sätt som vid andra placeringar, det vill säga uppgifter om det enskilda hemmet tillförs hemmets akt och uppgifter om barnet dokumenteras i barnets personakt. En kopia på medgivandeutredningen läggs i barnets akt. En privatplacering ska övervägas enligt samma regelverk som andra placeringar, dock undantas dessa familjer från den rätt till råd, stöd och annan hjälp som tillfaller familjehem, jourhem, stödboende och HVB enligt 6 kap. 7 a § SoL.

Se även Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Ensamkommande barn och unga utan vårdnadshavare i Sverige

Ensamkommande barn och unga utan vårdnadshavare i Sverige ska utredas som andra barn och unga som behöver vård utanför det egna hemmet. Ensamkommande flickor är en grupp som kan behöva extra mycket stöd vad gäller studier och andra vägar in i samhället. Här är det också viktigt att bevaka eventuell hedersproblematik då ensamkommande flickor ofta placeras i släktingfamiljer. Flickorna kan ha upplevt andra och också svårare problem på sin väg till Sverige än vad ensamkommande pojkar kan ha gjort.

Se *Stockholms stads riktlinjer för ensamkommande barn och ungdomar.*

Utredning av familjehem

Utredning av nya familjehem

Innan socialnämnden ger uppdrag till ett familjehem ska en utredning göras enligt föreskrifter i 4 kap. SOSFS 2012:11 av familjehemmets förhållanden och förutsättningarna för den planerade vården (6 kap. 6 § andra stycket SoL). Vid granskning av familjehem ska stabilitet i den ekonomiska situationen, familjens lämplighet för och förmodade syfte med uppdraget vägas in som

faktorer i bedömningen. Om det tilltänkta familjehemmet ligger i en annan kommun eller stadsdelsförvaltning ska nämnden informera och samråda med den kommunen eller stadsdelsförvaltningen innan den fattar sitt beslut. I det fall det finns någon som placerats i hemmet av en annan kommun eller stadsdelsförvaltning ska nämnden även informera och samråda med den kommunen eller stadsdelsförvaltningen (6 kap. 6 a§ SoL). Familjehemsutredningen görs lika omfattande och på samma sätt oavsett rekryteringsväg. Alla familjehem ska vara utredda och bedömda som lämpliga innan barnet flyttar in. I de fall barnet redan befinner sig i den familj som föreslås som familjehem, ska en utredning göras för att säkerställa att förhållandena i hemmet är lämpliga och uppfyller barnets behov.

Att klara skolan är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn för barn och unga, varför familjehemmets möjligheter och inställning till att ge barnet eller den unge studiestöd behöver beaktas särskilt i familjehemsutredningen. En familjehemsutredning genomförs med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Innan den egentliga utredningen inleds ska det tilltänkta familjehemmet ha fått information om vad det innebär att åta sig ett uppdrag som familjehem och hur en familjehemsutredning går till. Efter informationen ges möjlighet för familjen att tänka igenom om man vill gå vidare i processen.

När familjen accepterat samtliga delar av utredningsförfarandet kan utredningen inledas. Familjen registreras i stadens digitala stöd och handläggningen dokumenteras i enlighet med gällande bestämmelser. Om familjen inte accepterar utredningsmodellen kan utredning inte genomföras och därmed saknas förutsättningar för att familjen ska kunna godkännas som familjehem för ett visst barn. Det är viktigt att både barnet och familjehemmet är grundligt utredda då detta minskar risken för senare behov av omplacering på grund av att familjehemmet saknar förutsättningar för att klara av vårduppdraget. Ibland kan flera familjehemsutredningar behöva göras för att hitta det bästa möjliga familjehemmet till det specifika barnet.

För att barnet ska få ett familjehem som i största möjliga utsträckning bedöms motsvara barnets behov i olika avseenden, måste utredningsenheten och familjehemsvårdsenheten inom stadsdelsförvaltningen ha bra samarbetsrutiner som gör att de börjar samverka så snart det står klart att en familjehemsplacering kan bli aktuell. Också för att barnet ska slippa vara länge i jourhem eller på institution är det viktigt att familjehemsvården kan börja sitt arbete på ett så tidigt stadium som möjligt.

Läs om familjehemsutredningar i del 3 i Socialstyrelsens *Placerade Barn och unga – Handbok för socialtjänsten* samt i kap 4 i föreskrifter och allmänna råd *SOSFS 2012:11*. Tag gärna del av Socialstyrelsens material avseende grundutbildning för jour- och familjehem *Ett hem att växa i*, Socialstyrelsens bedömningsmetoder vid utredning av familjehem *BRA-fam* och *Familjehemsvinjetter* samt Stockholms stads egen utredningsmodell för familjehem, *Stockholmsmodellen*.

Bedömning och underlag

Familjehemsutredningen avslutas med en bedömning av hur familjens resurser svarar mot det enskilda barnets behov. Analysen ska utgå från befintlig teoretisk kunskap om och beprövad erfarenhet av barns utveckling, familjers sociala interaktion, faktorer som påverkar barns självbild och identitet, de sociala och ekonomiska villkorens betydelse för familjers inre samspel och relationer till omvärlden. Vad som framkommit om familjen beskrivs i termer av föräldraförmåga och ska ställas mot barnets behov inom BBIC:s fyra utvecklingsområden. Både negativa och positiva faktorer sammanvägs, svagheter på vissa punkter kanske kan rättas till genom utbildning eller uppvägas av styrka i andra avseenden. Om bedömningen utmynnar i att familjen är lämplig som familjehem för ett visst barn ingår underlaget för godkännande i beslutet om stadigvarande placering enligt 6 kap. 6 §. Om beslutet innebär att fler än tre barn eller unga är placerade i samma familjehem ska detta anmälas till IVO (3 kap. 19 a§ SoF).

Det är viktigt att familjen får rätt information om vad det innebär att vara familjehem, det vill säga att det är ett uppdrag som familjen åtar sig som innebär att socialtjänsten både kommer att ställa krav på familjen och ge dem förutsättningar att klara uppdraget. Familjen ska genomgå utbildning och de ska fortlöpande delta i handledning och fortbildning. Familjehemmet ska stötta barnet genom att samverka med andra myndigheter såsom förskola, skola, hälso- och sjukvård samt tandvård. Ansvarsfördelningen mellan den placerande nämnden och familjehemmet ska tydliggöras i avtalet.

Exempel på omständigheter i familjehemmet som kan göra att det inte godkänns är om socialtjänsten genom registerutdrag får kännedom om eller under utredningen upptäcker att familjen eller någon i familjen har en tidigare historia av brottslighet, ekonomiska svårigheter, hälsoproblem/sjukdom etc. Dessa omständigheter måste kunna benämnas och diskuteras med det tilltänkta

familjehemmet och vara en del av den helhetsbedömning som ska göras. Samarbetsförmåga med skola och andra myndigheter är en viktig del av familjehemsuppdraget och tidigare samarbetssvårigheter med myndigheter kan vara ytterligare ett skäl att inte godkänna en familj.

Dokumentation

När det står klart att en familj kan godkännas som familjehem för ett visst barn sammanställs beslutsunderlaget som består av dels dokumentation av utredningen av barnets behov samt en sammanfattning av familjehemsutredningen, dels bedömningen inför nämndens placeringsbeslut. Materialet kommuniceras med vårdnadshavaren och hör till barnets personakt. Beslutsunderlaget ska inte innehålla allt som framkommit om familjehemmet utan utgör en sammanfattning av det som är relevant för beslutet. Kopia av dokumentationen av familjehemsutredningen tillförs familjehemmets personakt tillsammans med skriftlig sammanfattning av intervjun som gjorts med familjehemmet. I dokumentationen redogörs även för vad som framkommit vid samråd med familjehemmets kommun eller stadsdelsförvaltning och det som i förekommande fall framkommit från andra kommuner eller stadsdelsförvaltningar som har eller har haft någon placerad i hemmet.

Se även Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Utbildning

Familjehemmet ska genomgå grundutbildning för familjehem eller kunna visa intyg på att de fått utbildning av annan utbildningsanordnare. Familjehemskonsulterna vid socialförvaltningen tillhandahåller såväl grundutbildning som fortbildning med olika inriktningar. Familjehemmen ska delta i fortbildning som är relevant för uppdraget. Stadsdelsförvaltningarna har skyldighet att aktivt stimulera familjehemmen att delta i den. Stadsdelsnämndens krav på familjehemmets deltagande i förekommande utbildningar ska regleras i avtalet.

Om familjehemmet inte kan godkännas

Socialtjänsten är skyldig att inleda utredning av ett hem som av barnets vårdnadshavare föreslagits som familjehem för barnet om det föreslagna hemmet samtycker till det. Om det, när som helst under utredningen, står klart att familjen inte kommer att kunna godkännas som familjehem för barnet behöver hela

utredningsförfarandet inte gås igenom, utan utredningen ska avbrytas. Det fattas dock inget formellt beslut då utredningen avbryts och utredarens ställningstagande kan följaktligen inte överklagas. Om det rör sig om ett släkting- eller nätverkshem kan det vara viktigt för barnet att ha fortsatt kontakt med hemmet i fråga även om hemmet inte kunnat godkännas som familjehem

Skriftligt avtal

När beslut om placering fattats kan det egentliga arbetet med placeringen påbörjas. I samband med beslut om placering upprättas ett skriftligt avtal (6 kap. 6 b § SoL) mellan stadsdelsnämnden och familjehemmet om de villkor som ska gälla för uppdraget. Nämndens och familjehemmets åtaganden som avser barnets behov av stöd och skydd under placeringen ska framgå av avtalet. Avtalsvillkoren ska noggrant gås igenom innan avtalet skrivs under. Det ska tydligt framgå av avtalet att familjehemmet fått information om att stadsdelsnämnden kan komma att göra oanmälda besök i familjehemmet under avtalstiden.

Läs även Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Vård- och genomförandeplanen är grunden för familjehemsvårdens uppdrag och lagstadgat krav. Socialnämnden har ansvaret för att de insatser som barnet behöver kommer till stånd. Familjehemmet sköter den dagliga vården och omsorgen om barnet. Avtal som reglerar familjehemsföräldrarnas respektive socialtjänstens ansvar och uppgifter är viktigt.

Innehåll i avtalet:

- Uppdragets omfattning
- Uppsägningstid
- Parters rättigheter och skyldigheter
- Arvode och omkostnadsersättning samt vad som ska ingå i omkostnadsersättningen
- Familjehemmets respektive socialtjänstens åtagande för att uppnå målen i barnets vårdplan och genomförandeplan
- Familjehemmets ansvar för den dagliga vården och omsorgen om barnet beträffande skolgång, hälsa, fritid med mera
- Att inga fler barn placeras eller samråd måste ske innan familjehemmet tar emot fler barn

- Att familjehemmet ska delta i handledning och fortbildning som erbjuds verksamma familjehem

Att vara familjehem

Ett uppdrag som familjehem kan inte tidsbestämmas, utan det kan bli både kortare och längre än vad som planerats. Inte heller går det att helt förutse vilka problem och behov av insatser som det placerade barnet kan visa sig ha utöver att placering i familjehem. För att familjehemmet trots dessa osäkerhetsfaktorer ska kunna utföra sitt uppdrag på ett så bra sätt som möjligt måste det ges information samt råd, stöd och annan hjälp både inför en placering och under tiden som den pågår (6 kap. 7 a § SoL).

Familjehemmet ska delges all sådan information om barnet och barnets familj som är viktig för att vården ska kunna genomföras enligt uppgjord plan.

I stadsdelsnämndens ansvar som uppdragsgivare till familjehemmet ligger stöd och handledning. I ansvaret ligger också att säkerställa att vårdplanen följs samt att nämnden uppfyller sina ekonomiska åtaganden och tar det vårdansvar som åligger socialtjänsten. Med stöd avses fortlöpande kontakt och samtal med familjehemmet, både genom besök men också via telefon. Handledning är en strukturerad form av samtal som syftar till att tillgodose det behov som familjehemsföräldrarna kan ha av att diskutera och bearbeta egna känslor och upplevelser som har med uppdraget som familjehem att göra. Samtliga dessa åligganden kan skötas av familjehemsinspektören, men stöd och handledning kan också överlåtas till annan, såsom utomstående konsult/terapeut eller till ett företag som bedriver konsulentstödd familjehemsvård. En verksamhet som har till uppgift att till socialtjänsten föreslå familjehem och jourhem till barn samt lämna stöd och handledning till sådana hem måste ha tillstånd från IVO (7 kap. 1 § SoL). Det är socialtjänstens uppgift att säkerställa att tillstånd finns.

Stadsdelsnämnden har alltid kvar ansvaret för att stöd ges och för handledning. Det är genom den fortlöpande kontakten som socialtjänsten kan förvissa sig om att barnet får den vård och omsorg samt det studiestöd som hen behöver. Nätverk av familjehem eller fadderverksamhet kan också utgöra former för stöd och erfarenhetsutbyte. Familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. Stöd och handledning ska anpassas efter uppdragets svårighetsgrad och familjehemmets kompetens och erfarenhet av liknande uppdrag. Särskilt fokus ska ägnas åt att stödja familjehemmets förmåga att fungera som

skolföräldrar. Socialtjänsten kan inte acceptera att familjehem undandrar sig regelbundet stöd och handledning från socialtjänsten. Ansvaret för att delta i handledning och fortbildning ska skrivas in i avtalet med familjehemmet. Det är vid handledningstillfällen som socialtjänsten kan försäkra sig om att vården följer uppgjord plan och att familjehemmets kompetens motsvarar uppdragets art. Resursteamerna barn och unga vid socialförvaltningen har specialistkompetens och kan vid behov anlitas för konsultation till familjehemsvården och handledning av familjehemmen.

Om barnet har psykiatrisk problematik har barn- och ungdomspsykiatri (BUP) utrednings- och behandlingsansvar i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen. För barn som tillhör LSS personkrets kan familjehemmet ha rätt till olika typer av stöd genom habiliteringscentret i den region där familjehemmet är beläget.

Förbud att ta emot barn

När ett barns bästa kräver det får socialnämnden förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som har sitt hem i kommunen eller stadsdelsförvaltningen att i hemmet ta emot andras barn (5 kap. 2 § SoL). Bestämmelsen ska tillämpas när nämnden fått kännedom om att en person tar emot eller avser att ta emot andras barn i sitt hem och nämnden bedömer att detta är olämpligt. Det är den kommun eller stadsdelsförvaltning inom vars område hemmet är beläget som ska pröva frågan om förbud. Nämndens beslut gäller endast inom kommunen eller stadsdelsförvaltningen. Beslutet kan överklagas till förvaltningsrätten. Beslutet kan ändras när förhållandena ger anledning till det. Bestämmelsen är tillämplig även när det gäller tillfälliga vistelser (besök) i ett olämpligt hem.

Läs Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Anmälan mot familjehem – Risker och missförhållanden

Socialnämnden ska enligt 3 kap. 3 a § SoL se till att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom dess verksamhet som rör barn och unga. Detta gäller i allra högsta grad barn och unga i familjehem där socialnämnden dessutom är skyldig att fastställa rutiner för hur vården ska planeras och följas så att missförhållanden kan uppmärksammas och åtgärdas så tidigt som möjligt.

Läs Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*, del 4 ”Socialnämndens ansvar att noga följa vården” och föreskrifter i 2 kap, 2 § *SOSFS 2012:11*

Om nämnden genom anmälan eller på annat sätt får kännedom om att förhållandena i familjehemmet kan föranleda någon åtgärd av nämnden ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. En bedömning av barnets eller den unges behov av omedelbart skydd ska alltid göras enligt 11 kap. 1 a § SoL. Om barnet antas fara illa måste nämnden omedelbart ingripa till barnets skydd. Beslut att inleda eller inte inleda utredning ska, om det inte finns synnerliga skäl, fattas inom fjorton dagar efter det att anmälan kommit in (förhandsbedömning). Utredningen enligt 11 kap. 1 § SoL får inte göras av ansvarig familjehemsinspektör. Ibland kan det vara lämpligt att be en annan stadsdelsförvaltning om hjälp med utredningen för att få till stånd en objektiv utredning.

Familjehemmet ska alltid underrättas om vilka anmärkningar som kommit till nämndens kännedom. Barnets vårdnadshavare ska, om inte särskilda skäl talar emot det, genast underrättas om att en utredning har inletts. Utredningar och beslut med anledning av anmälan om till exempel missförhållande i familjehemmet dokumenteras och förvaras i familjehemmets personakt. Om uppgifter framkommit som påverkar barnets förhållanden ska resultatet av utredningen och beslut kommuniceras med vårdnadshavaren. Kopia av utredningen förvaras då även i barnets personakt. Barnet har, utifrån ålder och mognad, rätt att ta del av handlingar i familjehemmets akt om uppgifterna rör barnets vård och förhållanden.

Läs om risker och missförhållanden i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Barnet i familjehemmet

Rättigheter i familjehemmet

Barnets rätt att komma till tals

Inför en placering måste särskilt barnet, men även föräldrar och familjehem, få tid att förbereda sig, bli insatta i planeringen, lära

känna varandra och ta del i planering av fortsatt umgänge. Om barnet vårdas i jourhem eller på institution före placeringen kan jourhemsförälder eller institutionspersonal på uppdrag av stadsdelsförvaltningen medverka vid invänjningen av barnet i familjehemmet. Stadsdelsförvaltningen har dock det fulla ansvaret för förberedelse och placering. Det är socialtjänstens ansvar att även i detta sammanhang informera barnet och låta barnet komma till tals samt att i alla beslut dokumentera, respektera och ta hänsyn till barnets åsikter. Barnet har rätt till information om orsakerna till en placering i familjehem (11 kap. 10 § SoL och 7 kap. 1 § SOSFS 2012:11). Sättet att informera anpassas till barnets ålder och mognad. Under vårdtiden måste barnets socialsekreterare upprepa informationen och försäkra sig om att barnet har adekvat information. Barnet kan i sina kontakter med familjehem, föräldrar och kamrater få motsägande uppgifter om orsaker till placeringen och om framtidsplaneringen. Socialtjänsten har därför ett särskilt ansvar att hålla barnet underrättat och att dokumentera hur och att så har skett.

Barn och unga ska informeras om möjligheten att mejla, ringa eller chatta med IVO:s barn- och ungdomslinje, för att få veta mer om sina rättigheter, eller berätta om det som eventuellt inte fungerar som det ska i kontakten med socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. På IVO:s webbplats finns det också en film som berättar om när och hur man som barn eller ung person kan vända sig till barn- och ungdomslinjen.

Föräldrarna ska erbjudas tillfälle att möta familjehemsföräldrarna innan barnet flyttar till familjehemmet. Föräldrarnas egen beskrivning av barnets personlighet, vanor, intressen med mera är viktigt för familjehemsföräldrarna att känna till. Formuläret Placeringsinformation i BBIC ska användas för att förmedla viktig information som kan vara till hjälp vid förberedelserna. Att föräldrar och familjehemsföräldrar får lära känna varandra innan barnet flyttar kan bidra till att underlätta umgänget mellan föräldrar och barn.

Vårdplan

Vårdplanen ska upprättas innan socialnämnden fattar beslut om placering i familjehem. Syftet med vårdplanen är att klargöra socialnämndens mål för vården och den ska innehålla en plan för den vård som nämnden avser att anordna, utifrån det enskilda barnets behov. Vårdplanen kan också skapa tydlighet mellan olika huvudmäns ansvar. I planen ska även redovisas åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. Innehållet regleras i 5

kap 1 a § SoF. Vårdplanen ska följas aktivt av socialtjänsten, men också av familjehem, föräldrar och andra berörda. När målet med vården har uppnåtts ska vården upphöra. Det är därför av största vikt att målet med vården är konkret formulerat. Vårdplanen är ett övergripande dokument som ska tydliggöra det enskilda barnets behov och gälla över en längre tid. Den ska alltid kompletteras med en genomförandeplan, som mer detaljerat anger hur behoven ska tillgodoses, t.ex. hur barnomsorg eller skolgång ska ordnas, vilken hälso- och sjukvård som behövs etc. Vem som ska ansvara för olika insatser till barnet anges också. Föreskrifter, allmänna råd och lagstiftningen tydliggör att huvudansvaret för att barnet får insatser från andra huvudmän vilar på socialnämnden och inte på familjehemmet.

Se även Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för Socialtjänsten* och HSLF-FS (2019:25) *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende*

Ändring av vårdplan

Socialtjänsten ska nära följa barnets utveckling för att kunna anpassa insatserna efter barnets specifika behov. Om behoven och insatserna förändras ska vårdplanen och genomförandeplanen revideras så att den beskriver aktuellt innehåll i vården. En vårdplan som gäller ett barn ska revideras senast när barnet har varit placerat i två år. Vårdplanen ska vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder, särskilt avse barnets långsiktiga boende. Därefter ska vårdplanen revideras vid behov. Även villkoren för vårdens upphörande ska ses över regelbundet, så att t.ex. det som gäller krav på förändringar vad gäller förhållandena i hemmet motsvarar den aktuella situationen. Om vårdplanen behöver förändras skrivs dokumentet om och vårdnadshavarna ges tillfälle att ta ställning till ändringarna, t.ex. om det visar sig att barnet behöver behandling som inte tidigare upptagits i vårdplanen.

Vid vård enligt SoL krävs samtycke från vårdnadshavarna och barn från och med 15 år till den förändrade vårdplanen vad gäller ändringar av vården. Om samtycke inte lämnas måste socialtjänsten överväga om vården ska upphöra eller om en ansökan ska göras om vård enligt LVU. Vid vård enligt LVU ska vårdnadshavaren och den unge från 15 års ålder underrättas om alla förändringar av vårdplanen. Om den förändrade vårdplanen innefattar en

omplacering av barnet måste socialnämnden fatta ett nytt placeringsbeslut.

Genomförandeplan vid placering

Vårdplanen ska kompletteras med en genomförandeplan, som upprättas i samband med att barnet placeras, och som beskriver hur vården ska genomföras och vilka konkreta insatser som vården ska innehålla. Innehållet regleras i 5 kap 1 a § SoF. Barnet är en viktig medaktör kring sin egen planering utifrån ålder och mognad.

Genomförandeplanen ska vara aktuell och beskriva innehållet i den dagliga vården och omsorgen för barnet, barnomsorg/skolgång, fritid, behövlig samverkan, umgänge med mera.

Genomförandeplanen ska revideras i samband med uppföljningarna av barnets vård. Vid planering av vården är det viktigt att socialtjänsten så långt det är möjligt involverar barnet och barnets föräldrar och andra för barnet viktiga personer. Familjehemmet, vårdnadshavarna och barnet ska vara delaktiga i utformandet av genomförandeplanen. Vårdplanen och genomförandeplanen måste förstås i alla delar av dem som berörs av planerna. De ligger också till grund för de halvårsvisa övervägandena och omprövningarna av vården. Ansvaret för att genomförandeplanen blir gjord vilar på barnets socialsekreterare och/eller familjehemsinspektören.

Originalen förvaras i barnets personakt.

Se Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för Socialtjänsten* och HSLF-FS (2019:25) *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende*

Individuell plan enligt LSS

I grunden har familjehem enligt LSS samma innebörd som i SoL och förbehålls barn och unga t.o.m. avslutad gymnasieutbildning eller motsvarande. En vårdplan och genomförandeplan ska upprättas av handläggaren. Likaså är kommunen eller stadsdelsförvaltning skyldig att erbjuda barnet och föräldrarna en individuell plan enligt 10 § LSS, med beslutade och planerade åtgärder som även involverar andra huvudmän och aktörer.

Samordnad individuell plan (SIP)

Om det finns behov av samordnade insatser från socialtjänsten och hälso- och sjukvården är socialtjänsten och hälso- och sjukvården skyldiga att föreslå den enskilde att tillsammans upprätta en samordnad individuell plan enligt SoL eller HSL. Om

genomförandeplanen redan innehåller det som anges ovan krävs inte någon SIP. Även om SIP inte regleras i skollagen kan skolan vara en aktör i ett SIP-möte och även skolans insatser kan med fördel beskrivas och samordnas genom en SIP ihop med socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Skolgång för familjehemsplacerade barn och unga

Se Stockholms stads *Stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten*, avsnitt 10 ”Samverkan mellan skolan och socialtjänsten när barn och unga placeras utanför det egna hemmet” samt Socialstyrelsens, Skolverkets och Specialpedagogiska skolmyndighetens samverkansmodell *SAMS* för obruten skolgång för placerade barn och unga.

Alla barn har rätt till utbildning. Skolplikten gäller från och med höstterminen det år då barnet fyller sex år och upphör efter att den unge avslutat årskurs nio, dock längst till den unge fyllt 18 år. Det är vårdnadshavaren som ska ansöka om eller samtycka till vilken skola som ska väljas. Vid vård enligt LVU kan dock socialtjänsten besluta om skolgången i enlighet med sitt ansvar för att barnet får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda (11 § LVU). Att gå i gymnasium är frivilligt för den enskilde, men en avslutad gymnasieutbildning eller motsvarande utgör grund både för högre studier eller inträde till arbetslivet varför det är mycket viktigt för socialtjänsten att stödja att den unge fullföljer gymnasiet eller motsvarande utbildning.

När det gäller gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har folkbokföringskommunen ett ansvar att erbjuda en gymnasieutbildning. Enligt skollagen har kommunerna också ett aktivitetsansvar (KAA) för unga som är folkbokförda i kommunen och som har fullgjort sin skolplikt, men som inte har fyllt 20 år och inte genomfört eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller motsvarande utbildning.

Barnomsorg

Barn som vistas i familjehem har samma rätt till barnomsorg som alla andra barn i kommunen. Familjehemsplacerade förskolebarn kan behöva vara hemma med sina familjehemsföräldrar en längre tid i början av placeringen för att trygga anknytningen men så snart det är lämpligt ska barnet få tillgång till barnomsorg.

Med barnomsorg avses förskoleverksamhet (förskola eller familjedaghem) och skolbarnsomsorg. Barnomsorgsavgift enligt gällande taxa i kommunen ingår som en tilläggskostnad i familjehemmets omkostnadsersättning och betalas av familjehemmet till dess hemkommun.

Barn med behov av särskilt stöd i skolan

Placerade barn har enligt skollagen samma rätt till särskilt stöd från skolan som alla andra barn. Om barnet behöver insatser av sociala eller psykologiska skäl som inte har med skolgången att göra ansvarar den placerade kommunens socialtjänst för bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL och eventuella insatser enligt LSS. Gränsdragningen mellan skolans ansvar för elever i behov av särskilt stöd och socialtjänstens ansvar för barnets behov av vård kan dock vara svår och behöver ofta vara föremål för samråd mellan den placerande kommunens socialtjänst och elevens skola. Även elevens hemkommun, som har betalningsansvar för insatsen enligt skollagen, kan behöva kopplas in. En bedömning om vem som ansvarar för eventuella insatser för barnet måste även göras i varje enskilt fall utifrån omständigheterna i barnets situation. I frågor som rör kostnadsansvar för ett barns eventuella stödinsatser i skolan är det viktigt att beakta vad som avses med hemkommun då ansvaret är avhängigt detta. Hemkommun enligt skollagen följer alltid elevens folkbokföringskommun.

För privatplacerade barn gäller att den kommun som gav medgivande till familjehemmet (6 kap. 6 § SoL) aldrig kan krävas på ersättning för särskilt stöd i barnomsorgen eller skolan för att barnet ska kunna delta i barnomsorgen eller för det personliga stöd som barnet av sociala eller psykologiska skäl behöver under vistelse i skolan. (Cirkulär från SKR 16:02 Kostnadsansvar för stödinsatser avseende barn och ungdomar som vistas i annan kommun).

Utrustning

I samband med placeringen kan barnet behöva utrustning i form av kläder eller annat och familjehemmet kan behöva utrusta det rum som barnet ska bo i. Se vidare avsnittet ”Ekonomiska ersättningar till familjehem”. Det är frågan om verkställighetsbeslut (grundat på ett placeringsbeslut enligt SoL eller LVU) och inte om biståndsbeslut. Under den fortsatta placeringen är det heller inte tänkt att nya behov som uppstår under placeringstiden ska föranleda beslut om bistånd utan dessa är också att betrakta som verkställighetsbeslut. Dock är det viktigt att överväga och i avtalet med familjehemmet noga skriva in vad som förväntas täckas av den löpande omkostnadsersättningen.

Vid vård med stöd av LVU fattas beslut om eventuell kompletterande öppenvård med stöd av 11 § LVU. Nämnden kan i vissa situationer under pågående vård enligt LVU även ge bistånd till insatser enligt 4 kap. 1 § SoL om det finns samtycke till insatsen. Enligt 11 § LVU ska nämnden ha uppsikt över den unge, och i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma över hans personliga förhållanden. Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren har för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

Socialnämndens anmälan till Försäkringskassan

När ett barn placeras för vård utanför hemmet förlorar vårdnadshavaren rätt till socialförsäkringsförmåner som är knutna till att han eller hon har barnet i sin vård. Det är viktigt att informera vårdnadshavaren om detta i god tid samt om den eventuella ersättning som vårdnadshavaren ska betala till socialnämnden för barnets försörjning vilket är en summa motsvarande högst ett underhållstöd.

Allmänt barnbidrag

Om socialnämnden begär det får Försäkringskassan besluta att familjehemsförälder till ett barn som har placerats av socialnämnden ska få barnbidraget. Omkostnadsersättningen reduceras då med ett belopp motsvarande barnbidraget. Socialnämnden ansvarar för anmälan till Försäkringskassan om annan betalningsmottagare (106 kap. 6 § Socialförsäkringsbalken). Nämnden ansvarar också för anmälan om att barnet omplacerats eller flyttat tillbaka hem. Försäkringskassan begär i regel kopia av nämndens beslut om placering.

Vid boende i familjehem enligt 9 § 8 LSS väljer vårdnadshavarna själva om barnbidraget ska fortsätta att betalas ut till dem eller om det ska utbetalas till familjehemmet, vilket i det sistnämnda fallet regleras via omkostnadsersättningen. (Stockholms stads Avgiftssystem för stöd och service till personer med funktionsnedsättning under 65 år).

Det familjehemsplacerade barnet berättigar inte till flerbarnsersättning (15 kap 10 § socialförsäkringsbalken) till familjehemsföräldrarna.

Underhållsstöd

Vid placering ska socialnämnden genast underrätta Försäkringskassan om att underhållsstöd inte längre ska utbetalas (2 § förordningen om underhållsstöd). Nämnden ska också genast anmäla när en placering upphört och barnet åter bor hos en förälder. En förälder har inte rätt till underhållsstöd om barnet är placerat i familjehem under hel månad (106 kap. 8 § socialförsäkringsbalken). Vården anses pågå en hel månad även om barnet är hemma under helger och veckoslut. Under längre ferievistelser i föräldrahemmet utbetalas underhållsstöd för de månader vistelsen pågår. Rätten till underhållsstöd under ferier prövas av Försäkringskassan.

Anmälan till överförmyndaren

Om socialtjänsten får kännedom om att en förälder eller nära anhörig avlider bör överförmyndaren underrättas så att barnets tillgångar säkerställs. Om det finns risk för att föräldern använder barnets tillgångar på ett sätt som inte kommer barnet tillgodo, är socialnämnden skyldig att göra en anmälan till överförmyndaren (5 kap. 3 § punkt 3 SoF). Överförmyndaren kan sedan besluta om spärr på barnets bankkonto, vilket betyder att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får ta ut pengarna. Anmälan görs till överförmyndaren i den kommun där barnet är folkbokfört. För innehåll i anmälan, se SKR:s cirkulär 18:14, som också ger anvisning på blanketter att använda vid olika slags anmälningar. Vårdnadshavarna underrättas om att anmälan gjorts. Nämndens anmälningsskyldighet gäller oavsett om barnet har egna tillgångar eller inte. Detta för att överförmyndaren ska ha kännedom om förhållandena och snabbt kunna ingripa i ett senare skede då barnet t.ex. får ett arv. Socialnämnden är även skyldig att underrätta överförmyndarnämnden om nämnden får kännedom om något som kan vara av betydelse för överförmyndarnämndens tillsynsverksamhet, till exempel om en god man försummar sitt uppdrag.

Behov av god man för barnet

Anmälningsskyldighet för socialnämnden föreligger också enligt 5 kap. 2 och 3 §§ SoF samt 15 § 6 p LSS vad gäller behov av god man. God man kan förordnas för ett barn vid specifika tillfällen då förmyndaren inte kan företräda barnet, t.ex. om de är delägare i samma dödsbo som föräldern eller vid förälders sjukdom. Om socialnämnden får kännedom om att ett barn vistas i landet utan vårdnadshavare ska nämnden omedelbart anmäla behov av god man alternativt särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet.

Läs särskilt om behov av god man för ensamkommande barn i Stockholms stads *Riktlinjer för ensamkommande barn och ungdomar*

Föräldrars ersättningskyldighet

Föräldrar är försörjningsskyldiga för sitt barn även när barnet är placerat utanför det egna hemmet, oavsett om vården ges med stöd av SoL, LVU eller LSS. Försörjningsskyldigheten fullgörs då genom att föräldrarna i skälig utsträckning bidrar till kommunens kostnader för barnets vård (8 kap. 1 § 2 st. SoL, 20 § LSS).

Läs Stockholms stads *Riktlinjer för handläggning av föräldrars ersättning till staden för placerade barn*

Behov till följd av funktionsnedsättning

Insatser enligt LSS

Om barnet har utvecklingsstörning, autism, autismliknande tillstånd eller andra omfattande och varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar, kan barnet ha rätt till insatser enligt LSS i form av till exempel korttidsvistelse utanför familjehemmet eller korttidstillsyn i anslutning till skoldagen för barn över 12 år. Det är vårdnadshavarna eller barnet självt om det fyllt 15 år som är behöriga att ansöka om insatser enligt LSS. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare begära insatser för honom eller henne. När barn är omhändertagna med stöd av LVU har socialnämnden rätt att ansöka om stödinsatser för barnet enligt LSS. Även personer som är folkbokförda i en annan kommun ska kunna ges stöd av den placerande kommunen och samma regler ska gälla oavsett om en placering eller annat insatsbeslut har skett enligt SoL eller LSS.

Se *Riktlinjer för handläggning av insatser enligt LSS* och bistånd enligt SoL till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning

Bostadsanpassningsbidrag

Om barnet har en bestående funktionsnedsättning kan familjehemmet ha rätt till bidrag enligt lagen (2018:222) om bostadsanpassningsbidrag. Även kontaktfamiljer kan ha rätt till bostadsanpassningsbidrag. Bidrag kan även beviljas för att återställa bostaden efter en bostadsanpassning. Bidraget söks hos den kommun eller stadsdelsförvaltning där familjehemmet är beläget.

Hjälpmedel

Reglerna för vem som tillhandahåller och bekostar hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning varierar mellan regionerna. Frågan om hjälpmedel till det familjehemsplacerade barnet får därför tas upp till diskussion med placeringskommunen och med den hälso- och sjukvårdsregion där barnet är folkbokfört.

Bilstöd

Familjehem kan få bidrag från Försäkringskassan för inköp och anpassning av bil till de behov som ett barn med funktionsnedsättning kan ha om barnet är placerat med stöd av bestämmelser i SoL eller LSS och om placeringen kan förväntas pågå i minst tre år.

Färdtjänst

Personer med funktionsnedsättning som har väsentliga svårigheter att förflytta sig på egen hand eller att resa med allmänna kommunikationer kan få tillstånd att anlita färdtjänst. Ansökan om tillstånd görs av vårdnadshavarna i den hälso- och sjukvårdsregion där personen med funktionsnedsättning är bosatt.

Socialnämndens skyldighet att noga följa vården

Samtal och oanmälda besök

Den socialnämnd som har placerat ett barn i familjehem eller jourhem ska noga följa vården av barnet eller den unga, oavsett om vården sker med stöd av SoL eller LVU (6 kap. 7b § SoL, 13a § LVU). Främst ska detta ske genom regelbundna besök i familjehemmet och enskilda samtal med barnet/den unge samt genom samtal med familjehemsföräldrarna och med vårdnadshavarna. Samtalen med barnet måste noga anpassade till det enskilda barnets behov och önskningsar. Uppföljningen ska särskilt uppmärksamma barnet eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång, fritid samt relationer till anhöriga och

andra närstående. Uppföljningen görs kontinuerligt och redovisas i samband med överväganden eller omprövning av vården två gånger per år.

Läs mer i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för Socialtjänsten*, kapitlet ”Socialnämndens ansvar att noga följa vården”

Samtal med barnet

Läs Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för Socialtjänsten*, särskilt om enskilda samtal med barn i kapitel ”Socialnämndens ansvar att noga följa vården” och om dokumentation av samtal med barn i kapitel ”Dokumentation under placeringen” samt föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2012:11, kap 7.

Barnet ska komma till tals både i utredningen av hemförhållandena, inför placering och under boendet i familjehemmet och för att få en god bild av hur barnet har det ska barnets socialsekreterare och familjehemsinspektören ha fortlöpande kontakt med barnet och familjehemmet. Det ska dokumenteras i barnets akt hur, när och var samtal med barnet sker. Alla typer av kontakt ska dokumenteras i barnets personakt. En bedömning av hur ofta socialsekreteraren ska träffa barnet ska göras fortlöpande under placeringen. Varje enskilt barn ska emellertid besökas av sin socialsekreterare i sitt familjehem minst två gånger per år. Socialsekreteraren ska då föra enskilda samtal med barnet om hur hen upplever sin livssituation. Barnet ska i dessa samtal ges möjlighet att fritt få uttrycka sina tankar, känslor och frågor. Besöken och samtalen med barnet journalförs på vanligt sätt. När det som barnet berättar rör vården måste dock strävan vara att i samråd med barnet återföra innehållet i samtalen till familjehemmet i syfte att kunna avhjälpa eventuella vardagliga svårigheter och förebygga att eventuella problem förvärras till nackdel för barnet eller den unge. Om det som barnet berättar rör allvarliga missförhållanden måste dessa åtgärdas oavsett barnets samtycke. Barnets rätt till information ska tillgodoses och barnet ska göras delaktigt så långt det är möjligt. För de fall kravet på att barnet ska besökas av sin socialsekreterare minst två gånger per år inte uppfylls eller om samtal inte förs med barnet ska detta redovisas och motiveras i akten.

Mer om föräldrars rätt till insyn i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten* samt i Stockholms stads *Riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden*

Innan beslut fattas som rör barnet ska barnet eller den unge få all viktig information på ett sätt som barnet eller den unge förstår och kan tillgodogöra sig och ges möjlighet att komma till tals. Hur och när informationen ges samt kort om innehållet samt barnets uppfattning, ska dokumenteras i journalanteckning.

Oanmälda besök i familjehemmet

En möjlighet att göra oanmälda besök i familjehemmet ska finnas. Detta ska skrivas in i avtal vid inledningen av en ny placering. Det är viktigt att alla stadens familjehem och familjehemsinspektörer får information vid rekrytering, grundläggande utbildning och fortbildning om att detta kan komma att ske.

Uppföljning av barnets behov enligt BBIC

I grundutredningen om barnet ska en analys ha gjorts av barnets behov utifrån vad som framkommit om barnets utveckling, föräldrarnas förmåga, familj och miljö. Analysen ligger till grund för den del av vårdplanen som anger hur behoven ska tillgodoses för att barnet ska få den hjälp hen har rätt till för att utvecklas så väl som möjligt.

Inför placeringen ska en bedömning vara gjord av barnets utveckling och behov inom de olika utvecklingsområdena. Denna bedömning blir utgångspunkten för uppföljningen av vården och värderingen av hur barnet utvecklas i familjehemmet. BBIC:s metodstöd med aktuella risk- och skyddsfaktorer samt viktiga aspekter inom varje delområde ska användas vid uppföljningen.

Se även Socialstyrelsens *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*

Hälsa

Socialtjänsten ska före och under en placering skaffa sig kunskap om barnets psykiska och fysiska hälsotillstånd inklusive tandhälsa och om eventuella behov av insatser från hälso- och sjukvården

eller annan vårdgivare föreligger. Socialtjänsten ska enligt 11 kap. 3 a § SoL också, om det inte är obehövt, underrätta Regionen om att ett barn eller en ung person ska erbjudas hälsundersökning i anslutning till att vård utanför det egna hemmet inleds. Motsvarande skrivning finns i HSL. Detta kräver en aktiv samverkan med barn- och ungdomsmedicinska mottagningar, barnhälsovård, elevhälsa, tandvård, barn- och ungdomspsykiatri m.fl. Kommunerna och Region Stockholm har gemensamt tagit fram samverkansrutiner gällande hälso- sjuk- och tandvård för barn och unga som är placerade utanför hemmet. Rutinerna ska fungera som en vägledning inför, under och efter placering. Sedan den 15 april 2017 finns också en bestämmelse i 5 kap. 1 d § SoL, med motsvarande skrivning i HSL, om att kommuner och regioner ska ingå överenskommelser om samarbete rörande barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet.

I staden gäller följande rutin för uppföljningen av de placerade barnens hälsa.

1. Enligt 11 kap. 3 a § SoL ska socialtjänsten initiera en hälsundersökning i anslutning till att vård utanför det egna hemmet inleds. Socialtjänstens ansvar gäller vid alla placeringar enligt SoL och LVU. Hälsundersökningen ska omfatta områdena fysisk, psykisk och oral hälsa. Är ingen aktuell hälsundersökning genomförd när barnet kommer till familjehemsvården från utredningsenheten ska familjehemsvården ta initiativ till en sådan för barnets eller den unges räkning².
2. Hälsundersökningen ska genomföras på BVC, inom elevhälsan eller vid en BUMM mottagning. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2019:19) om hälsundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet ska tillämpas vid hälsundersökningen. Föreskriften finns på Socialstyrelsens webbplats. Se även Storsthlm och Regionens samverkansrutin och överenskommelse gällande hälso-, sjuk-, tandvård för placerade barn och unga.³
3. Vid hälsundersökning av den orala hälsan ska ovanstående föreskrift (HSLF-FS 2019:19) tillämpas.

² Se även *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hälsundersökningar av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet (HSLF-FS 2019:19)* samt Socialstyrelsens Meddelandeblad nr 1/2020.

³ Samverkansrutinen finns att hitta på *Storsthlm – kommuner i samverkans hemsida*.

4. Hälsokort för placerat barn/ungdom – skickas ut till familjehemmet första kvartalet varje år med följebrev och följs upp med BBIC:s konsultationsdokument ”Konsultation med BVC och elevhälsan” alternativt ”Konsultation med barnets pågående vårdkontakter” vid behov.
5. Hälsokortet förvaras i barnets personakt och följs upp i kommande genomförandeplan alternativt i dokument ”Uppföljning av vård”.

Observera att socialtjänsten inte behöver ha en pågående barnavårdsutredning för att hämta in journaler från hälso- och sjukvården. För socialtjänstens del gäller 10 kap. 2 § OSL, som föreskriver att *sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.*

Hälso- och sjukvården regleras av 25 kap. 12 § OSL som föreskriver att *sekretessen enligt 25:1 §, 2 § andra stycket och 25:3-5 §§ inte hindrar att en uppgift om en enskild eller närstående till denne lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en annan sådan myndighet eller till en myndighet inom socialtjänsten, om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne inte har fyllt arton år.*

De barnmedicinska mottagningarna (BUMM) har ett åtagande och uppdrag att utföra hälsoundersökningar inför placering av barn och unga i åldern 0 – 17 år i familjehem. Detta åtagande innebär att en barn- och ungdomsmedicinsk mottagning i placerande kommun på socialtjänstens begäran ska genomföra en hälsoundersökning enligt BBIC. Mottagningen ansvarar för att:

- Erbjuda undersökningstid av barnspecialist inom rimlig tid (max 1 mån).
- Erbjuda telefontid för socialtjänsten till undersökande läkare före besöket.
- Hämta in uppgifter om barnets fysiska och psykiska hälsa.
- Följa dokumentet ”Anvisningarna till primär läkarundersökning”, bilaga 4, sid 13.
- Ta ställning till om följande behöver upprättas/skrivas:
 1. hälsoundersökningsplan
 2. vaccinationsplan
 3. syn- hörselundersökning.
- Vid behov remittera barnet till annan hälso- och sjukvård.
- Ordinerar läkemedel vid behov.

- Dokumentera en bedömning där det framgår vilka handlingar som bedömningen grundar sig på samt om det finns behov av uppföljande läkarundersökning.
- På uppdrag av socialtjänsten ansvarar vårdverksamheten för information till motsvarande verksamhet i mottagande kommun.

Vid akut placering kan det bli aktuellt att hälso- och sjukvården i mottagande region genomför hälsoundersökningen. Inför en sådan undersökning, och vid löpande uppföljning av barnets hälsotillstånd under placeringen, se BBIC:s stödmaterial för samverkan med hälso- och sjukvården. För att begära in journaler eller andra handlingar som krävs inför läkarundersökning krävs inte att socialtjänsten inleder en utredning enligt 11 kap 1 § SoL. Uppgifter om en enskild kan lämnas från en myndighet inom hälso- och sjukvården till en myndighet inom socialtjänsten samt från socialtjänsten till hälso- och sjukvården om det behövs för att ge den enskilde nödvändig vård, behandling eller annat stöd och denne inte fyllt 18 år, se 25 kap. 12 § OSL och 26 kap. 9 § OSL. Om barnet visar sig behöva hjälp för något hälsoproblem anges i genomförandeplanen vem som ansvarar för att adekvata insatser ges och hur dessa ska följas upp. Alternativt ska en samordnad individuell plan, SIP, upprättas (2 kap. 7 § SoL eller 16 kap. 4 § HSL).

Utbildning

Utifrån socialtjänstens lagstadgade ansvar för placerade barns skolgång, ska barnets utveckling vad gäller intellektuella funktioner (tänkande, förståelse, problemlösande, beslutsfattande, minne etc.) följas från förskola och framåt så att eventuella behov av stöd tillgodoses av ansvarig huvudman. Skolgången måste bevakas systematiskt under hela placeringstiden. Godkända betyg från årskurs nio är en mycket viktig skyddsfaktor för alla barn och fullgörande av gymnasieutbildningen eller motsvarande är idag inte bara en nödvändighet för högre studier utan också en förutsättning för etablering på arbetsmarknaden. Forskning om placerade barns skolgång visar att de i hög grad inte får det stöd i skolan som de har rätt till och att både barnen själva, föräldrar, skolan, familjehemsföräldrar och socialtjänsten har låga förväntningar på att barn i samhällsvård ska lyckas i skolan. Barnen har dessutom ofta kunskapsluckor pga. byten av skola, vilka om de uppmärksammas på ett tidigt stadium, inte behöver vara ett långsiktigt hinder för inläring. Den skola (kommunal eller fristående) som barnet kom ifrån har en skyldighet att se till att barnets övergång till en ny skola sker på ett bra sätt för att

underlätta för barnets fortsatta utbildning. Vid uppföljning av barnets förskole- och skolgång och hur barnet eller den unge utvecklas och tillgodogörs sig utbildningen, ska socialtjänsten använda sig av BBIC:s stödmaterial för samverkan med förskola och skola. Om barnet behöver pedagogiska insatser i form av stöd i enskilda ämnen eller genom särskild skolgång ska skolan upprätta ett åtgärdsprogram och en plan för hur detta ska gå till och vilka resurser som krävs. Socialtjänsten behöver vid uppföljningen försäkra sig om att behoven blir tillgodosedda. Det är folkbokföringskommunen som har ansvaret för barnets skolplikt.

Se stadens *Stödmaterial för samverkan mellan skolan och socialtjänsten* samt Socialstyrelsens vägledning *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*

Alla barn i åldern 6 – 12 år, familjehemsplacerade av Stockholms stad i familjehem i Stockholms län och som går i skola i Stockholms län ska erbjudas stöd i skolarbetet i enlighet med Skolfam. Skolfams verksamhet bygger på samverkan mellan skola, socialtjänst och familjehem och ger konkret stöd till goda utbildningsresultat.

För ytterligare information om Skolfam tag kontakt med Skolfam i Stockholm.

Känslor och beteende

Delområden enligt BBIC är *anknytning, känslor och temperament, attityder och värderingar, identitet, självständighet* samt *socialt beteende*.

Anknytning: Stabila, kärleksfulla och sunda relationer är en viktig ingrediens i en harmonisk utveckling hos barn. För de familjehemsplacerade barnen, vars ursprungsmiljö i de flesta fall brustit i omsorg och förutsägbarhet, är det särskilt viktigt att få erfarenheter av ett gott och tryggt samspel mellan människor. Att detta behov tillgodoses måste därför följas upp genom frågor till barnet om kontakt med familjehemsföräldrar, syskon i familjehemmet, ursprungsfamilj och släkt samt med andra vuxna. Huruvida barnet har kamrater och nära vänner diskuterats också.

Känslor och temperament, attityder och värderingar: Barn som placeras i familjehem har oftast haft många svåra upplevelser i sin

hemmiljö, som missbrukande föräldrar, våld i hemmet och psykiska, fysiska eller sexuella övergrepp. Till detta kommer ett ytterligare trauma i form av separationen från föräldrarna. Hur barn reagerar på sådana svårigheter varierar och kan visa sig i psykiska eller fysiska symptom av olika slag eller i beteendet. Socialtjänsten måste uppmärksamma tecken som tyder på brister i barnets psykiska hälsotillstånd genom att undersöka hur barnet relaterar till andra människor, om barnet har tillit till och kan visa hänsyn till andra, förekommer oro, ängslan, fobier, magbesvär, aggressionsutbrott, suicidtankar etc. Om barnet uppvisar symptom på bristande psykiskt välbefinnande kan en kompletterande utvecklingsbedömning behöva göras genom BUP eller motsvarande.

Identitet: För att barnet ska kunna utveckla en stark positiv identitet och en god självkänsla behöver det kunskaper om sig självt, sitt ursprung och om varför det är placerat i familjehem. Det är mycket viktigt att socialtjänsten tar upp frågor om placeringen i samtal med barnet. Barnet måste få tillfälle att ställa frågor och ges svar på varför det är placerat och ges hjälp att förklara för andra varför det inte bor hos sina föräldrar.

Till identiteten hör också hur barnet uppfattar sig självt – vad det är bra på och vad det tycker är svårt eller besvärligt, får det uppskattning från andra, blir det mobbat, är det nöjt med sig självt är exempel på frågor som behöver ställas till barnet. Barnets känsla av tillhörighet bör också belysas genom frågor om samhörighet med familjehemmet och med de biologiska föräldrarna, släkt, språk, kultur, ursprungsland etc.

Självständighet: Det långsiktiga målet med vården i familjehemmet är att barnet ska kunna leva ett gott liv och klara sig ute i samhället. Till detta hör att ta ansvar för vardagliga saker som att sköta personlig hygien, hem och ekonomi, att bedöma faror m.m. Vid uppföljning av vården ska därför även dessa aspekter belysas: hur klarar barnet att utifrån sin ålder ta ansvar i hemmet, att sköta sin hygien, hantera pengar, hjälpa till med hushållsarbete, att förstå och klara farliga situationer och risker, hur förbereder sig tonåringen för ett självständigt liv?

Se även kap. 8 i Socialstyrelsens föreskrifter SOSFS 2012:11 samt BBIC:s stödmaterial *På väg* som ska användas i god tid inför att en ung person ska flytta från sitt familjehem

Socialt beteende: En god social förmåga är viktig för hur man klarar sig i livet. När socialtjänsten följer barnets vård måste även denna aspekt belysas genom frågor om hur barnet kan anpassa sig till olika människor och olika situationer, om barnet förstår hur andra människor uppfattar dess beteende, om barnet förstår och kan tillämpa regler för umgänge mellan människor, hur barnet självt kan göra sig förstått och hur det ter sig vad gäller t.ex. klädsel och personlig hygien.

Med utgångspunkt från genomförandeplanen sker en genomgång av hur det ser ut för barnet inom de olika utvecklingsområdena inför varje övervägande/omprövning. För att speciella svårigheter ska uppmärksammas så tidigt som möjligt ägnas vid det första övervägandet/omprövningen efter placeringen särskild uppmärksamhet åt hur barnet knyter an till familjehemmet och om det finns tecken på behov av barnpsykologisk, barnpsykiatrisk eller neuropsykiatrisk utredning eller behandling. Behov av insatser enligt LSS bör också beaktas.

Sociala relationer

Delområden enligt BBIC är *relationer till föräldrarna och till andra barn och vuxna samt våld, övergrepp och utnyttjande*.

Stabila, kärleksfulla och sunda relationer är en viktig ingrediens i en harmonisk utveckling hos barn. För de familjehemsplacerade barnen, vars ursprungsmiljö i de flesta fall brustit i omsorg och förutsägbarhet, är det viktigt att få erfarenheter av ett gott samspel mellan människor. Att detta tillgodoses måste därför följas upp genom frågor till barnet om kontakt med familjehemsföräldrar, syskon i familjehemmet, ursprung och släkt samt med andra vuxna. Huruvida barnet har kamrater och nära vänner ska också diskuteras. Livsbok och närverkskarta kan vara bra hjälpmedel i samtal om dessa frågor.

Umgänge

Umgänge med föräldrar, syskon, släkt och övrigt nätverk måste planeras utifrån en sammanvägd bedömning av vad som är barnets bästa.

Om föräldrarna/vårdnadshavarna själva inte tar initiativ till att träffa barnet kan aktiva insatser behövas från socialtjänsten så att barnets rätt till umgänge tillgodoses. Både praktisk och ekonomisk hjälp

Läs kapitlet om umgänesfrågor i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten* och kunskapsstödet *Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående*

från socialtjänsten kan behövas. Föräldrarnas ekonomi får inte avgöra huruvida umgänget kan komma till stånd eller ej. Eftersom barnet har rätt till kontakt med sitt ursprung ska stadsdelsförvaltningen vid behov betala de faktiska kostnaderna för umgänget, som en del av vården och pröva detta inom familjehemsvårdens ram. Vårdnadshavarna ska inte behöva söka ekonomiskt bistånd för detta ändamål.

Överväganden och omprövningar

Socialnämnden ska vid vård enligt 4 kap. 1 § SoL och vid vård enligt 2 § LVU minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs (6 kap. 8 § SoL resp. 13 § LVU).

Vid vård enligt 3 § LVU ska nämnden inom sex månader från verkställigheten pröva om vård med stöd av LVU ska upphöra (13 § LVU). Därefter prövas frågan fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

Läs mer om övervägande och omprövning i Socialstyrelsens handböcker för socialtjänsten om LVU och om *Placerade barn och unga*.

Omplacering

Barnets vårdbehov kan förändras över tiden så att barnet behöver ytterligare insatser utöver den vård som vanligtvis ges i ett familjehem. I första hand bör då prövas om stödinsatser till barnet och/eller till familjehemmet räcker för att barnets vårdbehov kan tillgodoses för att undvika omplacering. Om socialnämnden bedömer att barnets vårdbehov ändå inte kan tillgodoses i familjehemmet, ska avtalet sägas upp och barnet flyttas därifrån. Om vårdnadshavarna inte vill att barnet ska flyttas till ett annat familjehem kan de, om barnet vårdas enligt SoL eller LSS, bestämma att barnet ska flytta hem. Om socialtjänsten anser att en hemflyttning inte är till barnets bästa, ska socialnämnden överväga om barnets situation och förhållandena i föräldrarnas/vårdnadshavarnas hem ger anledning till ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU eller en ansökan om vård enligt LVU.

Om barnet vårdas i familjehemmet med stöd av LVU är det socialnämnden som bestämmer var barnet ska vistas under vårdtiden (11 § LVU). Om barnet behöver omplaceras ska nämnden fatta ett nytt beslut om den nya placeringen. Beslutet kan överklagas av vårdnadshavarna och av barnet själv om hen fyllt femton år.

Om barnet omplaceras ska hen inte längre vara folkbokförd hos det tidigare familjehemmet utan hos vårdnadshavarna eller i det nya familjehemmet. Socialnämnden bör så fort som möjligt se till att folkbokföringen ändras.

Läs mer om omplacering i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Om familjehemsföräldrarna separerar

Familjehemsföräldrar som separerar får inte själva bestämma hos vem av dem som det placerade barnet ska bo, utan socialnämnden måste göra en särskild utredning i frågan och fatta nytt placeringsbeslut grundat på en ny vårdplan.

Flyttningsförbud

Om nämnden kommer fram till att det finns en påtaglig risk för att barnet eller den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från familjehemmet ska socialnämnden ansöka om flyttningsförbud enligt 24 § LVU. Socialnämnden får enligt 27 § LVU besluta om tillfälligt flyttningsförbud om det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs och rättens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa och utveckling. Förvaltningsrättens beslut kan överklagas av vårdnadshavarna och av barnet om det fyllt femton år.

Familjehemsföräldrar kan inte överklaga ett beslut om att barnet ska flyttas från familjehemmet.

Bestämmelserna om flyttningsförbud kan användas vid familjehemsplacering enligt SoL, LVU och vid privatplacering när placeringen ska upphöra om förutsättningarna enligt ovan är uppfyllda.

Läs mer om flyttningsförbud i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten, del 5 Vårdens upphörande*.

Hemlig vistelse

Om barnet ska placeras på en för föräldrarna hemligt vistelseort (26 kap. 2 § OSL och 14 § andra stycket punkt 2 LVU) ska nämnden ansöka om skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen. Stadsdelsnämndens beslut om hemlig vistelseort enligt 14 § andra stycket punkt 2 LVU ska övervägas minst en gång var tredje månad. Om beslutet ändras och Skatteverket har medgett barnet skyddad folkbokföring ska socialnämnden anmäla till Skatteverket att den inte längre behövs (17 § folkbokföringslagen).

Omplacering när LSS är tillämplig

Om barnet är placerat som en insats enligt LSS får den placerande nämnden besluta om tillkommande LSS-insatser samt om omplacering till annat familjehem eller bostad med särskilt service för barn. Det är inte möjligt att med stöd av LSS placera i ett HVB som endast har tillstånd för vård enligt SoL och LVU. Däremot kan vård enligt SoL och LVU för ett barn med funktionsnedsättning ges t.ex. i en bostad med särskild service för barn och unga enligt LSS 9 § p. 8. Ett barn som tillhör LSS personkrets kan på grund av social situation och beteende behöva vårdas på HVB som inte har tillstånd enligt LSS. En utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL måste då göras och beslut fattas om insats enligt SoL eller om vård enligt LVU. Samverkan mellan verksamhetsgrenarna är nödvändigt för att barnet ska få bästa möjliga insats utifrån sina behov. Barn med funktionsnedsättning löper större risk än andra barn att hamna mellan stolarna.

Upphörande av vård

Till grund för beslut om att vården ska upphöra ska ligga en bedömning av om målen i vårdplanen uppnåtts för barnet och de brister i föräldraförmågan som låg till grund för placering har genomgått en varaktig och stabil förändring till det bättre.

Läs mer om frågor kring vårdens upphörande i del 5 i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Upphörande av vård enligt 4 kap. 1 § SoL

Om barnet/den unge vårdas enligt SoL kan vårdnadshavaren eller den unge om hen fyllt 15 år begära att vården ska upphöra. Principen är då att vården ska avslutas omedelbart, men först måste socialtjänsten bedöma om syftet i vårdplanen uppnåtts och, om så

inte är fallet, pröva om skäl föreligger för ansökan om vård enligt LVU eller om det finns indikationer för flyttningsförbud enligt 24 § LVU. Denna prövning ska ske utan dröjsmål. Om skäl för ingripande inte föreligger beslutar nämnden om upphörande av vård.

Upphörande av vård enligt 2 och 3 § LVU

Om barnet vårdas med stöd av LVU kan vårdnadshavaren eller den unge själv om hen fyllt 15 år när som helst begära att vården ska upphöra. Begäran kan ske muntligt eller skriftligt. När en begäran inkommit ska en utredning inledas utan dröjsmål. I dokumentationen redogörs för orsaken till placeringen, barnets utveckling under vårdtiden, vårdnadshavarens förhållanden, barnets kontakt med föräldrarna under vårdtiden samt för kontakten mellan vårdnadshavarna och familjehemmet. Till beslutsunderlaget bifogas gällande vårdplan, som tjänar som utgångspunkt för ställningstagandet till om vården ska upphöra. En prövning bör även göras av om det föreligger indikationer för flyttningsförbud enligt 24 § LVU. Vårdnadshavaren och den unge delges beslutsunderlagen, de har rätt att närvara vid nämndens sammanträde och på samma sätt som inför placeringen har de rätt till offentligt biträde. Nämndens beslut kan överklagas enligt 16 kap. 3 § SoL.

Uppföljning oavsett samtycke efter avslutad placering

Genom 11 kap. 4 b och c §§ SoL har socialnämnden en befogenhet att följa upp hur barnet eller den unge har det efter avslutad vård. Denna befogenhet används när det föreligger oro för barnet eller den unge men kriterierna för LVU är inte uppfyllda.

En uppföljning enligt 11 kap. 4b och c §§ SoL får pågå högst två månader och både det inledande och det avslutande beslutet ska dokumenteras och underrättas vårdnadshavarna och barnet om det fyllt 15 år. Uppföljningen dokumenteras i form av journalanteckningar. Om uppföljningen visar att oron för barnet är befogad ska en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL snarast inledas. En uppföljning enligt 11 kap. 4 b och c §§ SoL är inte tillämplig om vårdnadshavarna har flyttat till en annan kommun. Vid behov kan den före detta placeringskommunen istället göra en anmälan om oro för barnet enligt 14 kap 1 § SoL till socialtjänsten i den kommun dit vårdnadshavarna flyttat.

Familjehem kan bli kontaktfamilj efter avslutad placering

För att barnet ska slippa bryta relationerna till familjehemmet kan det f.d. familjehemmet vara kvar som kontaktfamilj efter det att barnet omplacerats eller vården upphört.

Överflyttning av vårdnad

Läs Socialstyrelsens handböcker för socialtjänsten *Placerade barn och unga* och *Om barnet behöver en ny vårdnadshavare*

Vårdnaden om barn kan under vissa förutsättningar flyttas till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Bestämmelserna om detta finns i 6 kap. FB. Där framgår att socialnämnden har talerätt gällande vårdnadsöverflyttning som kan göras vid brister i omsorgen om barnet som medför bestående fara för barnets hälsa och utveckling (6 kap.7 § FB) och vid långvarig vård i familjehem där barnet har rotat sig (6 kap. 8 § FB). Vidare kan socialnämnden anmäla ändring i vårdnaden på grund av att en eller båda föräldrarna avlider (6 kap. 9 § FB). En vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 7 § FB eller 6 kap. 9 § FB måste inte ske till familjehemsföräldrarna. I vissa fall kan det vara lämpligare att låta familjehemsplaceringen bestå och istället flytta vårdnaden till en eller två andra särskilt förordnade vårdnadshavare.

Den som är vårdnadshavare för barnet är i normalfallet också dess förmyndare med uppgift att förvalta barnets ekonomiska angelägenheter. En särskilt förordnad vårdnadshavare blir alltså även särskilt förordnad förmyndare över vars verksamhet överförmyndarnämnden har tillsyn. Ibland kan det finnas skäl att utse en annan person än vårdnadshavaren till att vara särskilt förordnad förmyndare för barnet. Möjlighet finns också att utse en medförmyndare till en förmyndare som inte ensam kan handha förmynderskapet. Närmare upplysningar om dessa frågor finns i SKR:s cirkulär 18:14.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden (6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU) till familjehemsföräldrarna. Det är angeläget att barnets uppväxt så långt det är möjligt tryggas. Socialnämnden kan därför göra bedömningen att det för ett enskilt barn är lämpligt att överväga vårdnadsöverflyttning tidigare än efter tre år. Vid övervägandet ska socialtjänsten noga väga skäl för och

emot en vårdnadsöverflyttning. Särskilt ska beaktas hur umgänget med de biologiska föräldrarna sett ut och hur det fungerat. Vid en vårdnadsöverflyttning där familjehemsföräldrarna blir särskilt förordnade vårdnadshavare upphör familjehemsplaceringen. Om ett familjehemsplacerat barn har stöd i skolarbetet i form av Skolfam är detta en insats från socialtjänsten inom ramen för placeringen. Det är viktigt att, vid ett övervägande om vårdnadsöverflyttning, ta hänsyn till att insatsen inte kan fortgå om placeringen upphör. Socialtjänstens ställningstagande ska utgå från vad som är bäst för barnet och det ska motiveras och dokumenteras väl. Om initiativ till vårdnadsöverflyttning inte tas vid detta första tillfälle ska motiven utförligt dokumenteras så att underlag skapas för de fortsatta övervägandena som därefter sker varje halvår. Ansvarig arbetsledare rekommenderas att alltid vara närvarande vid diskussioner med de berörda inför det första övervägandet. Frågan om vårdnadsöverflyttning tas upp vid varje övervägande/omprövning av vården och kommenteras i det dokument som föreläggs stadsdelsnämnden. Prövningen behöver inte göras lika omfattande varje gång.

Om det praktiska förfarandet vid vårdnadsöverflyttning se Stockholms stads *Riktlinjer för familjerätt* samt Juridiska avdelningens skriftliga rutiner vid vårdnadsöverflyttning på Plattform socialtjänst

När tingsrättens dom om vårdnadsöverflyttning börjar gälla är familjehemsföräldrarna inte längre familjehem utan särskilt förordnade vårdnadshavare. I och med att barnet fått nya vårdnadshavare har grunderna för vård enligt SoL eller LVU bortfallit. Beslut ska därför fattas om upphörande av vården och både barnets personakt och familjehemsakten avslutas. Om de nya vårdnadshavarna ska få fortsatt ekonomisk ersättning betraktas de som uppdragstagare och utbetalning av ersättningar sköts genom stadens system för utbetalning av löner. Uppgifter som rör uppdraget förs i ett särskilt diarium. Inga löpande journalanteckningar ska göras. En uppföljning ska göras en gång per år. När vården/insatsen upphört har placeringskommunen inte längre rätt att uppbära ersättning enligt 8 kap. 1 § SoL eller 20 § LSS. Barnets föräldrar ska underrättas om detta.

Socialtjänstens ansvar efter en vårdnadsöverflyttning

Enligt 6 kap. 11§ SoL ska särskilt förordnade vårdnadshavare erbjudas råd och stöd av den kommun som beslutat om

familjehemsplaceringen om särskilt förordnade vårdnadshavare begär det. Den kommun som har beslutat om familjehemsplaceringen kan dock inte bevilja behovsprövade insatser till särskilt förordnade vårdnadshavare utan endast råd och stöd. Om barnet eller familjehemmet bedöms vara i behov av behovsprövade insatser även efter byte av vårdnadshavare är det lämpligt att placeringskommunen - redan innan vårdnadsöverflyttningen är klar - medverkar till överläggningar med vistelsekommunen om hur det fortsatta stödet kan ges. Efter en vårdnadsöverflyttning kan placeringskommunen fortsätta att ge skälig ersättning till de nya vårdnadshavarna (6 kap. 11 § SoL). Skälig ersättning till vårdnadshavaren motsvarar det arvode som tidigare utbetalats till familjen, förutsatt att socialtjänsten bedömer kraven på arbetsinsats och tidsåtgång som oförändrade, samt ersättning för omkostnader i den mån barnets egna medel i form av barnbidrag, underhållsstöd, barnpension etc. inte är tillräckliga. Arvodet räknas upp varje år i enlighet med rekommendationer från SKR. Omkostnadsersättningen ska schabloniseras och omfatta förutsägbara kostnader. Den framräknade schablonen för omkostnadsersättning ska reduceras med alla typer av ersättningar/bidrag som kan komma barnet till del. Ett familjehemsarvode som varit förhöjt på grund av funktionshinder hos barnet, kan komma att reduceras om vårdbidrag beviljas för barnet. Den fortsatta ekonomiska ersättningen behandlas i skattehänseende m.m. som vanliga familjehemsersättningar.

Stadsdelsnämndens åtaganden regleras i ett avtal med de nya vårdnadshavarna. Avtalet utformas så att det åligger familjehemmet att anmäla om barnets eller familjehemmets förhållanden förändrats på någon väsentlig punkt. Uppföljning från socialtjänstens sida sker en gång per år med vårdnadshavarna genom kontroll av att barnet är folkbokfört hos dem och att barnet går i den skola som uppgetts av vårdnadshavarna. Det som framkommer vid uppföljningen antecknas och förvaras på betryggande sätt. Avtalet gäller tillsvidare och så länge vårdnadshavarna har barnet i sin vård, men upphör när barnet fyller 18 år eller vid den senare tidpunkt då den unge slutar gymnasieskolan, dock senast då han eller hon fyller 21 år. Avtalet undertecknas av de nya vårdnadshavarna samt familjehemsinspektör och ansvarig chef.

Stadsdelsnämndens delegationsordning avgör huruvida tjänsteperson eller nämnd ska besluta för stadens räkning. Vårdnadshavaren kan då istället söka stöd från sin hemkommun i enlighet med 5 kap. 1 § SoL.

Barnets försörjning efter vårdnadsöverflyttning

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet gentemot barnet, utan den skyldigheten ligger kvar hos de biologiska föräldrarna, som ska fortsätta att betala underhåll för barnet. Underhållsbidraget utbetalas till de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Det beräknas enligt bestämmelserna i föräldrabalken och kan fastställas i dom eller genom ett avtal mellan barnets föräldrar och de nya vårdnadshavarna. Om föräldrarna betalar begränsat eller inget underhållsbidrag alls kan vårdnadshavarna ansöka om underhållsstöd från Försäkringskassan. Underhållsstödet kan utbetalas i förhållande till båda föräldrarna.

Om den ena eller båda föräldrarna är avlidna har barnet rätt till barnpension från Pensionsmyndigheten. Vårdnadshavaren ska ansöka om och uppbära sådan pension för barnets räkning. Barnet kan också ha rätt till andra pensionsförmåner, t.ex. från privata pensionsförsäkringar. Vårdnadshavaren får använda alla typer av pensioner i sin helhet till barnets behov.

Om den unge, som fyllt 18 år, har egna inkomster och tillgångar, exempelvis i form av barnpension, så får kommunen ta ut en skälig ersättning, vilket framgår av 8 kap 1 § SoL samt SKR:s cirkulär 08:81.

Allmänt barnbidrag utbetalas till den särskilt förordnade vårdnadshavaren, som även har rätt att, i förekommande fall, uppbära föräldrapenning. Särskilt förordnad vårdnadshavare kan, till skillnad från familjehemsförälder, även uppbära omvårdnadsbidrag från Försäkringskassan för barn med funktionsnedsättning (22 kap. socialförsäkringsbalken).

Umgänge efter vårdnadsöverflyttning

Även efter en vårdnadsöverflyttning kan barnet ha behov av umgänge med föräldrar och andra närstående. I domen kan tingsrätten reglera rätten till umgänge. Det är i första hand de nya vårdnadshavarna som ska se till att umgänget kommer till stånd och fungerar på ett tillfredsställande sätt. En överenskommelse om umgänge som träffats under placeringstiden kan fortsätta att gälla om parterna är överens om det.

Om föräldrarna och de nya vårdnadshavarna inte kan komma överens om umgänget kan föräldrarna vända sig till tingsrätten för att få barnets rätt till umgänge med dem prövad om inte tingsrätten redan prövat detta eller om nya omständigheter tillkommit. Om tingsrätten beslutar om umgängesstöd enligt 6 kap. 15 c§ FB är det

socialnämnden i barnets nya hemkommun som yttrar sig över och verkställer detta.

De kostnader för juridiskt biträde som de särskilt förordnade vårdnadshavarna kan få vid en familjerättslig tvist, som initieras av föräldrarna, ska i första hand täckas av rättsskyddet i vårdnadshavarnas hemförsäkring eller genom allmän rättshjälp. För kostnader som inte täcks av försäkring eller rättshjälp kan den tidigare placeringskommunen ge skäligen ersättning med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 11 § SoL. Frågan regleras i avtalet med de nya vårdnadshavarna.

Om föräldrarna inte själva har möjlighet att bekosta t.ex. sina egna resor i samband med umgänge, kan de ansöka om ekonomiskt bistånd i sin hemkommun

När den unge blir myndig

Även om den unge fyller 18 år behöver hen emellertid ofta bo kvar i familjehemmet, eftersom han eller hon i likhet med andra unga i den åldern är i behov av fortsatt boende och försörjning samt psykosocialt stöd och omsorg från vuxna. När den unge fyller 18 år ska han eller hon själv ansöka om fortsatt bistånd i form av placering i familjehemmet och underteckna den nya vårdplan som då ska upprättas. Nytt ärende inleds och ett nytt biståndsbeslut om fortsatt placering ska fattas av nämnden.

Vård med stöd av 2 § LVU upphör per automatik när den unge fyller 18 år, men socialnämnden bör ändå fatta ett formellt beslut om vårdens upphörande. På samma gång som beslut fattas om att vården ska upphöra, kan nämnden besluta att på ansökan av den unge bevilja bistånd enligt SoL i form av fortsatt vård i familjehemmet.

I Stockholms stad gäller att tidsgränsen för den fortsatta placeringen bör sättas till den tidpunkt då den unge har gått ut gymnasiet, dock längst till 21 års ålder, vilket motsvarar gränsen för föräldrars försörjningsansvar enligt föräldrabalken (7 kap. 1 § FB). Unga med speciella svårigheter, t.ex. funktionsnedsättning, kan behöva vara kvar i familjehemmet ytterligare en tid för att hinna slutföra sin skolgång.

Liksom tidigare ska socialtjänsten hålla sig väl förtrogen med förhållandena i familjehemmet och ge stöd både till den unge och till familjehemsföräldrarna genom personliga besök i familjehemmet och på annat lämpligt sätt (5 kap. 1 c § SoF). Nämndens skyldighet att överväga vården var sjätte månad bortfaller när den unge fyllt 18 år, men för Stockholms stad gäller

att en skriftlig rapport med samma innehåll som ett övervägande ska göras till stadsdelsnämnden en gång per år. Den unge ska ges tillfälle att själv yttra sig i samband med rapporten och hans synpunkter ska redovisas för nämnden. Vård- och genomförandeplanen ska omformuleras efter de nya behoven och fortsätta ligga till grund för uppföljningen av insatsen. Socialnämnden är enligt 5 kap. 1 § SoL och föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen (se 8 kap. SOSFS 2012:11) skyldig att ”tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphör”. Detta kan innebära insatser i form av fortsatt familjehemsplacering, stödboende, särskilt stöd för att klara av gymnasiet eller för att hitta bostad och arbete. Unga som avslutar vård är en utsatt och sårbar grupp som ofta saknar det stöd som andra unga har naturligt från sitt nätverk. Studier har visat att dessa unga sällan får något stöd från samhället när de lämnar vården. Då de har en uttalad rätt till fortsatt stöd är det viktigt att de inte hamnar mellan stolarna i stadsdelsförvaltningens organisation. Den placerande kommunen har behörighet att ge fortsatta insatser till den unge men det fråntar inte vistelsekommunen från ansvar. I förekommande fall och tillsammans med den unge bör den placerande kommunen och vistelsekommunen samråda i frågan. Dock råder sekretess mellan kommunerna om den unge motsätter sig samråd.

Överflyttning av ärende till annan kommun

Grundprincipen i socialtjänstlagen är det sammanhållna vårdansvaret, som innebär att den kommun som fattat beslut om placering i familjehem som huvudregel behåller ansvaret för biståndsinsatser och vissa stöd- och serviceinsatser under hela placeringstiden. Dock kan ett ärende som rör ett placerat barn flyttas från placeringskommunen till en annan socialnämnd, om överflyttning bedöms vara det bästa för barnet.

Se Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Överflyttning till annan stadsdelsnämnd inom staden

På grund av barnets rätt till kontinuitet och sammanhang ska familjehemsvården även iaktta försiktighet med överflyttning av ärenden till annan stadsdelsnämnd inom Stockholms stad.

Överflyttning kan dock ske om det är till gagn för barnet och för vårdens genomförande. Om barnets vårdnadshavare har flyttat till

Se Stockholms stads *Riktlinjer för ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna*.

en annan stadsdelsförvaltning kan placerande stadsdelsnämnd genom avtal anlita en anställd i den stadsdelsförvaltningen att som uppdragstagare hjälpa den placerande nämnden att ha fortsatt kontakt med föräldrarna och stödja dem.

Barnets och familjehemmets ekonomi

Sveriges Kommuners och Regioners rekommendation samt förtydliganden som gäller Stockholms stad

Stockholms stad följer de rekommendationer för familjehemsersättningar som utgivits av Sveriges Kommuner och Regioner, för aktuella cirkulär se SKR:s hemsida.

Dessa ersättningsnivåer gäller för stadsdelsnämndernas familjehemsvård och för den familjehemsvård som bedrivs vid socialförvaltningen. SKR justerar årligen ersättningsnivåerna i relation till löneutvecklingen.

Omkostnadsersättning för Stockholms stad

Utöver ersättning för barnets grundläggande behov ingår följande tilläggskostnader:

- Läkarvård på akutmottagning
- Tandvård
- Medicin
- Glasögon eller linser
- I vissa fall kostnader för vaccinationer som inte ingår i vaccinationsprogram kan ersättas
- Barnomsorg enligt gällande taxa i vistelsekommunen
- Kostsamma fritidsaktiviteter som ishockey, balett, ridning samt för musiklektioner och musikinstrument eller motsvarande kostnader inom andra intresseområden.
- Transport i samband med umgänge med kamrater och deltagande i olika fritidsaktiviteter

Familjehemmet ersätts också för eventuella merkostnader i samband med att barnets anhöriga besöker familjehemmet samt för

reskostnader i samband med barnets besök hos föräldrar eller andra närstående. Det är inte möjligt att ange några riktlinjer kostnader för extra utrustning, semesterresor med mera, utan en bedömning av vad som är rimligt måste göras i det enskilda fallet utifrån barnets behov och familjehemmets standard. En vägledande princip är att det placerade barnet inte ska särbehandlas i familjehemmet.

Socialtjänsten måste därför informera sig om familjens fritidsintressen och semestervanor för att bedöma vilka merkostnader som kan förväntas. Familjehemmet bör samtidigt informeras om vilka regler som gäller beträffande ersättning för sådana särskilda kostnader.

För samtliga tilläggskostnader gäller principen att de ska ha överenskommit i förväg mellan socialtjänsten och familjehemmet. Kostnader som är löpande eller förutsägbara schabloniseras och betalas ut månadsvis.

Uppgifter till Skatteverket

Familjehemsföräldrarna får i princip göra avdrag i deklarationen med ett belopp som svarar mot omkostnadsersättningen. Yrkade avdrag ska styrkas med originalkvitton, varför familjehemmet ska informeras om vikten av att spara verifikationer på utgifter för barnet. Stadsdelsförvaltningen är skyldig att lämna kontrolluppgift till skattemyndigheten på alla utbetalningar som gjorts till familjehemmet.⁴

Försäkringsskydd

Genom stadens bolag S:t Eriks försäkring har det placerade barnet en kollektiv olycksfallsförsäkring⁵. Försäkringen ersätter kostnader som uppkommit till följd av olycksfall, t.ex. sjukvård och tandvård, och för bestående men samt för begravningskostnader.

Familjehemmet har genom S:t Eriks försäkring en ansvarsförsäkring, som ersätter skadestånd i samband med person- och sakskada som orsakats av det placerade barnet. Självrisken, som är ett basbelopp, ersätts genom stadsdelsnämnden, liksom mindre skador som barnet förorsakat familjehemmet.

Skador som förorsakas familjehemmet av besökande till barnet omfattas inte av kommunens ansvarsförsäkring, utan får bedömas utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

⁴ För mer information se Skatteverkets hemsida om *Familjehem som anlitas av en kommun eller ett konsultföretag*.

⁵ För mer information se S:t Eriks försäkrings hemsida.

Ansvarsförsäkringen är ett komplement till den hemförsäkring som familjehemmet bör ha. Familjehemmet bör uppmanas kontrollera med sitt försäkringsbolag om hemförsäkringen omfattar även det placerade barnet och förutsättningarna för detta. Familjehemmet ska kontakta socialnämnden när det placerade barnet förorsakat skada som omfattas av hemförsäkringen och som familjehemmet önskar ersättning för. Den placerande nämnden kan då ersätta familjehemmet för självriskan.

Barns pensionsförmåner

Se Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Barnet har rätt till barnpension från Pensionsmyndigheten om den ena eller båda föräldrarna är avlidna. Barnet kan också ha pension från annat håll, t.ex. privat pensionsförsäkring. Den av barnets föräldrar som lever ska ansöka om och uppbära pension för barnets räkning. Om inget annat är bestämt kommer barnpensionen att utbetalas till den efterlevande föräldern. Om båda föräldrarna är avlidna ska barnets särskilt förordnade vårdnadshavare ansöka om barnpension. Socialnämnden har inte rätt att uppbära barnets pensionsförmåner och kan inte kräva att den efterlevande föräldern ska betala utöver vad kommunen lagligen har rätt att ta ut i ersättning för barnets vård.

Barnets sparpengar

Det förekommer att familjehemsföräldrar, eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna, vill spara pengar för barnets räkning. Detta är likställt med att ge barnet en penninggåva. Ett barns vårdnadshavare ansvarar för att barnets pengar förvaltas och används på ett sätt som är till nytta för barnet. Detta gäller oavsett hur barnet fått dessa pengar. En förälder som är vårdnadshavare kan således komma över och använda barnets tillgångar. Föräldrar som inte är vårdnadshavare kan inte få tillgång till barnets pengar. De familjehemsföräldrar som vill spara för barnets räkning bör lämpligen spara i eget namn. Pengarna kan sedan ges som gåva när barnet blir myndigt eller senare. Den som vill spara för barnets räkning i barnets namn, men samtidigt vill spärra pengarna, ska anmäla till överförmyndaren att förvaltningen av egendomen ska stå under överförmyndarens kontroll. En sådan skriftlig begäran ska göras redan innan sparandet börjat eller gåvan skänkts. Begäran kan inte göras i efterhand. Om barnet avlider kommer barnets tillgångar att tillfalla barnets dödsbo.

Arv och testamente

Familjehemsplaceringar och vårdnadsöverflyttning ändrar inte på arvsordningen. Barnet ärver sina biologiska föräldrar, oavsett om dessa är vårdnadshavare för barnet eller ej. Barnet ärver även övriga anhöriga på samma sätt som barn som växer upp med sina föräldrar. Om familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare vill att barnet ska ärva dem måste de upprätta testamente till förmån för barnet.

Tillfällig föräldrapenning

Familjehemsförälder har rätt till tillfällig föräldrapenning på samma sätt som biologiska föräldrar (11 kap. 5 § socialförsäkringsbalken).

Högekostnadsskydd för avgifter till regionen

Samtliga barn i familjehemmet, inklusive det familjehemsplacerade barnet, omfattas av ett gemensamt högekostnadsskydd för avgifter till regionen (17 kap 7 § HSL).

Bostadsbidrag

Familjehemmet kan vara berättigat till bostadsbidrag för det placerade barnet. Även föräldrar som har barnet boende hos sig för regelbundet umgänge kan ha rätt till bostadsbidrag. Närmare upplysningar om aktuella regler för bostadsbidrag finns hos försäkringskassan.

Övriga frågor

Dokumentation

De grundläggande principerna för dokumentation om vården i familjehem är samma som för socialtjänsten i övrigt. Även allmänna uppgifter om familjehemmet behöver finnas i barnets personakt för att barnet senare i livet ska kunna ta del av uppgifter om sin barndom och uppväxt.

Se Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Personakt för familjehemmet läggs upp så snart utredning inletts och oavsett om familjen kommer att anlitas eller inte. Akten läggs upp på betalningsmottagaren. I familjehemsakten förvaras all dokumentation som rör familjehemmet och dess medlemmar. Inget

om det placerade barnet eller eventuella andra barn som är placerade i familjen.

Om familjehemsutredningen avbryts eller om utredningen inte leder till placering ska redogörelse för orsaken till detta dokumenteras i familjehemsakten. Uppgifter om familjehem omfattas av bestämmelsen i 26 kap. 1 § OSL. Uppgifter om familjehemmets personliga förhållanden får således inte lämnas ut utan deras medgivande eller medprövning, vilket kan innebära att barnets föräldrar inte har rätt att få veta vilken ersättning som socialtjänsten betalar till familjehemmet.

Vid avslutning av ett familjehemsärende är det viktigt att gå igenom familjehemsakten och se till att där inte finns några handlingar där som handlar om barnet då sådana handlingar endast ska förvaras i barnets akt.

Folkbokföring

Barnet ska vara folkbokfört där det är bosatt, d.v.s. där det regelmässigt tillbringar sin dygnsvila eller, när byte av bostad har skett, kan antas komma att regelmässigt komma att tillbringa sin dygnsvila (7 § folkbokföringslagen). I samband med placering i familjehem ska därför barnets folkbokföringsadress ändras. Om placeringen är avsedd att vara högst ett år görs dock ingen ändring av folkbokföringen. Det är viktigt att bevaka att ändring görs om placeringen blir förlängd utöver detta år. Ansvaret för att göra flyttningsanmälan för ändrad folkbokföring till Skatteverket, ligger på vårdnadshavaren. Socialtjänsten ska vid behov hjälpa vårdnadshavaren med flyttningsanmälan så att den blir gjord. Barn som fyllt sexton år kan själva göra flyttningsanmälan utan medverkan av vårdnadshavare (30 § folkbokföringslagen). Socialtjänsten ska vid behov erbjuda den unge hjälp med detta.

Om vårdnadshavaren inte vill göra flyttningsanmälan för barnet eller är förhindrad att göra det kan det bli aktuellt för socialnämnden att göra anmälan till Skatteverket. I de fall vårdnadshavaren inte samtycker till att sekretessen bryts kan socialnämnden överväga om förutsättningarna för att bryta sekretessen med stöd av 10 kap. 2 § OSL är uppfyllda i det enskilda fallet. Skatteverket kan med anledning av underrättelsen fatta beslut i ärendet efter eventuell ytterligare utredning och kommunikation med vårdnadshavaren.

Om eller när barnet flyttar från familjehemmet är det viktigt att barnet blir korrekt folkbokfört. Om barnet omplaceras från

familjehem till HVB måste folkbokföringsadressen ändras till vårdnadshavarens adress. Om vårdnadshavaren har flyttat måste den nya stadsdelsnämnden/kommunen kontaktas för en diskussion om var ärendet ska handläggas framöver. Juridiska avdelningen (inom staden) alternativt IVO kan bistå med råd och även fatta beslut om vilken stadsdel/kommun som ska vara ansvarig vid oenighet. Huvudregeln är dock att placerande kommun har kvar ärendet. Socialnämnden får ansöka om skyddad folkbokföring enligt 16 § folkbokföringslagen hos Skatteverket för ett barn som vårdas enligt 2 § LVU (30 § folkbokföringslagen).

Barnets företrädare

Barn har i många sammanhang rätt enligt lag att göra sin röst hörd och att få sin vilja beaktad. Familjehemsföräldrar har inte en sådan juridisk ställning i förhållande till barnet att de kan företräda barnet på samma sätt som föräldrar normalt gör. Om barnet vårdas med stöd av SoL är det fortfarande vårdnadshavarna som har det rättsliga ansvaret och företräder barnet. Genom att begära eller samtycka till vård enligt SoL kan vårdnadshavarna dock sägas ha medgett att familjehemsföräldrarna får fatta sådana beslut som behövs för den dagliga omsorgen om barnet.

Om barnet vårdas med stöd av LVU har socialnämnden rätt att fatta beslut som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras enligt 11 § LVU.

Se Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för Socialtjänsten* och Stockholms stads *Riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden*

Barnets förnamn

Om barnet placeras i familjehem tidigt efter födelsen kan frågan uppkomma om vilket förnamn som barnet ska ha och vem som bestämmer namnet.

Det är barnets vårdnadshavare som bestämmer vad barnet ska heta och som ska anmäla barnets för- och efternamn till Skatteverket inom tre månader efter barnets födelse. För vidare information om namn, se Stockholms stads riktlinjer för familjerätt. Det är också vårdnadshavarna som bestämmer om hur en eventuell namngivningsceremoni ska gå till. Vårdnadshavarna kan själva

ordna med en ceremoni eller lämna medgivande till familjehemmet att göra detta.

Barnets efternamn

För ett barn som har stor tillhörighet till sitt familjehem kan ibland fråga uppkomma om att barnet ska byta sitt eget efternamn till det som familjehemsföräldrarna har. I 11 § lag om personnamn finns bestämmelser som gör det möjligt för familjehemsplacerade barn att byta till ett namn som bärs av den ena eller bägge familjehemsföräldrarna. Närmare information om hur namnbyte går till finns i Stockholms stads riktlinjer för familjerätt. Det är inte tillåtet att utan vidare börja kalla barnet vid familjehemmets efternamn.

Yttrande till passmyndighet

För att polismyndighet ska kunna utfärda pass för underårig krävs vårdnadshavarnas ansökan eller samtycke. Om en vårdnadshavare inte kan anträffas eller utan giltigt skäl ställer sig avvisande kan socialnämnden anmodas att yttra sig. I dessa fall kommer en anmodan om yttrande från passmyndighet (3 § passförordningen). Yttrandet ska innehålla redogörelse för skälen till att vårdnadshavaren inte lämnat sitt samtycke eller kunnat höras. Socialnämnden ska också yttra sig över om hinder föreligger för utfärdande av pass, t.ex. risk för att barnet blir bortfört.

Se även Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*.

Religionsutövande

Familjehemsplacerade barn kommer från hem som tillhör olika religioner eller ingen religion alls. För att barnet inte ska förlora kontakten med sitt ursprung, sin familj, släkt och kultur kan barnet behöva hjälp att utöva sin religion, t.ex. genom att familjehemmet eller någon annan lämplig person ansvarar för att barnet kommer till kyrkan, moskén eller motsvarande. Ingen är skyldig att tillhöra något trossamfund. Barn som fyllt 12 år kan inte inträda i eller utträda ur ett trossamfund utan eget samtycke (3 och 4 §§ lagen om trossamfund).

Dop och konfirmation

Dopet är en religiös ceremoni genom vilken barnet tas upp som medlem i kyrkan och församlingen. Det är barnets vårdnadshavare som kan besluta om dop. Om barnet fyllt 12 år måste barnet också

själv samtycka till att döpas. Konfirmation inom Svenska kyrkan innebär en bekräftelse av dopet och äger vanligen rum när barnet är 14-15 år gammalt. Barnet ska varken tvingas eller nekas att konfirmera sig, utan det är barnets egen inställning som måste vara avgörande. Frågan om konfirmation bör diskuteras med barnets vårdnadshavare.

Begravning

Om barnet avlider under placeringen är det i första hand barnets vårdnadshavare och anhöriga som bestämmer om begravningen. Om de inte vill befatta sig med detta bör socialnämnden försöka få vårdnadshavarnas samtycke till att socialnämnden ordnar begravningen i samråd med familjehemmet.

Kostnaderna för begravningen av barn i familjehem betalas normalt genom den olycksfallsförsäkring som tecknas av Stockholms stad för barnets räkning i samband med placeringen (se nedan under rubrik "Försäkringsskydd").

Familjehemsplacering utomlands

Läs del 6 *Över nationsgränser* i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Om familjehemmet är beläget i ett annat land är det av praktiska skäl svårt för nämnden att utöva sitt ansvar för vården och beslut enligt LVU är inte möjliga att verkställa eftersom myndighetsutövning inte kan ske utomlands. Placeringar utomlands bör därför inte förekomma annat än i yttersta undantagsfall. Placering i familjehem i ett annat land sker i enlighet med 6 kap. 11 b § SoL. I första hand ska andra lösningar prövas, t.ex. vårdnadsöverflyttning.

När barn placeras i Sverige från utlandet

Det förekommer att en socialnämnd får kännedom om att en myndighet i ett annat land placerat barn i en familj i Sverige. Nämnden får enligt bestämmelser i 6 kap 11 a § SoL godkänna att en utländsk myndighet placerar ett barn i Sverige.

Läs del 6 *Över nationsgränser* i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten*

Statistik

Socialtjänsten är skyldig att föra en förteckning över de barn som enligt socialnämndens beslut eller medgivande vistas i familjehem eller annat enskilt hem. Förteckningen görs på formulär som IVO fastställer. En kopia av förteckningen inges till IVO årligen senast den 31 januari (7 kap. 1 § SoF).

Egenkontroll

Den som bedriver socialtjänst ska, enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOF 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, utöva egenkontroll. Egenkontrollen av den verksamhet som gäller barn och unga i familjehem bör enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) omfatta insamling av uppgifter om bl.a.

- hur ofta en socialsekreterare har besökt och samtalat med barnet eller den unge,
- antalet socialsekreterare som har besökt och samtalat med barnet eller den unge,
- barnets eller den unges erfarenheter av och synpunkter på vården,
- vilka överväganden som har gjorts i fråga om möjligheten att placera barnet hos en anhörig eller hos någon annan närstående,
- vårdnadshavarnas, föräldrarnas och familjehemsföräldrarnas erfarenheter av socialnämndens råd, stöd och hjälp,
- orsakerna till omplaceringar och oplanerade avslut av placeringar

Läs om egenkontroll och systematisk uppföljning i Socialstyrelsens *Placerade barn och unga – Handbok för socialtjänsten* och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och HVB.